



LUNDS
UNIVERSITET

Lunds universitet

Historiska institutionen

His 203

Seminarieledare: Lars Edgren

Handledare: Yvonne Maria Werner

Tid: tisdagen den 11 oktober, kl. 12.15, Blå rummet

Kompletterad version jan. 2006

Aldrig mera krig?

Synen på Europas utveckling utifrån några svenska tidskrifter mellan 1920-1923

Göran Roos

Innehållsförteckning

INLEDNING	2
SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING	3
TIDIGARE FORSKNING	3
TEORETISK RAM	4
METOD.....	6
Scenariobeskrivning	7
KÄLLMATERIAL	9
HISTORISK BAKGRUND.....	11
ALDRIG MERA KRIG!	15
UNDERSÖKNING.....	17
SCENARIO AV EUROPAS FRAMTID ENLIGT <i>TIDEN</i>	21
SCENARIO AV EUROPAS FRAMTID ENLIGT <i>DET NYA SVERIGE</i>	29
SCENARIO AV EUROPAS FRAMTID ENLIGT <i>NYA VÄGAR</i>	35
SCENARIO AV EUROPAS FRAMTID ENLIGT <i>VÅRT FÖRSVAR</i>	39
SCENARIO AV EUROPAS FRAMTID ENLIGT <i>VIDI</i>	45
SCENARIO AV EUROPAS FRAMTID ENLIGT <i>BRAND</i>	49
ANALYS OCH SAMMANFATTNING.....	51
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	56
KÄLLFÖRTECKNING	56
LITTERATUR.....	56

BILAGA. ANNONS UR VIDI NR 30 26/7 1922

Inledning

Kausalitet, sambandet mellan orsak och verkan, har varit föremål för filosofisk diskussion sedan det antika Grekland. Onekligen tycks det finnas ett samband mellan de båda, men problemet är att hitta obestridliga argument för ett bestämt mönster i förhållandet mellan orsak och verkan. Den filosofiska diskussionen har ofta handlat om huruvida detta mönster ser ut mellan orsak A och verkan B. Är det så att A alltid orsakar B? Måste det alltid till A för B?

Vad händer om vi nu applisserar idén med kausalitet på synen av historiens utveckling? Vi har våra ”orsaker” – krig, regimskiften, teknisk utveckling med mera. Vad blev/blir verkan? När denna problematik anpassas till historieforskningen riskerar diskussionen snabbt att hamna i någon form av icke önskvärd historicistisk tolkning på historien. Jag funderar ändå på om inte kausalitet kan ge en idé om vad som komma skall, utan att för den skull måla in mig i något hörn av deterministiska slutsatser. Jag vill skriva en historisk uppsats som undersöker synen på utveckling, det vill säga nära besläktad med kategorin framtidsforskning eller som det också kallas framtidsstudier. Den gamla klichén om att man ska kunna sin historia för att förstå sin samtid/framtid blir här aktuell. Jag hade inte tänkt sia om framtiden i denna uppsats. Vad jag däremot hade tänkt göra är att analysera utfallet av när andra har siat om framtiden.

Min idé med denna uppsats är följande: Med bakgrund av de händelserika åren 1917-1920 (ryska revolutionen, världskrigets slut, Versailles-freden, bildandet av NF med mera) vill jag se vad det kan finnas för framtidsvisioner och –farhågor vad gäller utvecklingen i Europa i några svenska tidskrifter mellan åren 1920 och 1923. Jag väljer att granska svenska tidskrifter mest av praktiska och pragmatiska skäl. Kanske hade denna undersökning varit mer intressant om de gjorts med franska, engelska eller tyska tidskrifter. Men detta skulle ha krävt språkkunskaper som jag inte besitter. Undersökningsperioden är åren 1920-1923. Detta motiveras av att den största fredsglädjen då lagt sig och de första konsekvenserna av kriget var allmänt kända och debatterade. Jag väljer att granska sex stycken tidskrifter, vilka dels har olika politiska inriktningar; en konservativ, en socialistisk, en högerextrem, en vänsterextrem. Dels med olika intressesfärer; ”allmänna försvarsföreningens tidskrift” och ”svenska freds- och skiljedomsförenings tidskrift”.

Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att belysa den utrikespolitiska debatten i några svenska tidskrifter och analysera de framtidsutsikter och farhågor som kommer till uttryck i denna debatt. En hypotes är att man var väl medveten om att situationen var ohållbar och att konsekvenserna skulle kunna bli mycket negativa. Frågan är vad det var i utvecklingen som bedömdes som hotfullt och vad man ville göra åt detta. Mina frågeställningar är följande:

- Hur föreställde man sig en framtida fredsordning?
- Vilken betydelse tillmättes den tyska frågan?
- Hur såg man på den nya Sovjetsstatens roll i detta sammanhang?
- Vilken roll tänktes Sverige spela i fredsarbetet?
- I vilken mån påverkades visionerna av politisk tillhörighet och ideologiska preferenser?

Tidigare forskning

Någon direkt forskning om synen på Europas utveckling i form av framtidsvisioner och farhågor har jag inte funnit. Men nära besläktad med framtidsvisioner och farhågor är rädsla. Sverker Oredsson är författare till boken *Svensk rädsla*.¹ Med utgångspunkt i hur rädsla och upplevelsen av hot på både individplanet som på samhällsplanet, redogör Oredsson för hur Sveriges inrikes- och utrikespolitik har påverkats och förändras mellan slutet av 1800-talet till slutet av 1900-talet.² Exakt vad den svenska rädsan har haft för effekter enligt Oredsson redogör jag i avsnittet historisk bakgrund.

Ett likande tema har Wilhelm Agrell i boken *Fred och fruktan, Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000*.³ Boken har som avsikt att fungera som översiktsverk om svensk säkerhetspolitik. I och med detta inkluderas det en hel del förklaringar av varför den svenska säkerhetspolitiken har sett ut som den gör – det vill säga indirekt framtidsvisioner och farhågor.⁴

¹ Oredsson, Sverker, *Svensk rädsla*, Falun, 2001

² *ibid.* sid. 13ff

³ Agrell, Wilhelm, *Fred och fruktan, Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000*, Falun, 2000

⁴ *ibid.* sid. 7-10

Lars I. Anderssons titel på sin bok, *Fred i vår tid*,⁵ syftar på den fred som Sverige har befunnit sig i sedan 1814. Med utgångspunkt i bland annat frågeställningarna ”varför Sverige inte gick med i krig” och ”hur freden blev möjlig”, redogör Andersson tematiskt för fredens olika perspektiv. Relevant för mig i min uppsats blir här Anderssons inblick i hur fundamentalt rotat fredsidén är i den svenska identiteten.⁶ Detta bidrar till en ökad förståelse av mina skribenters världsbild. När mina analyserade artiklar skrivs är Sverige en perifer småstat som stått utanför internationella konflikter i mer än hundra år – hur mycket påverkar detta skribenternas framtidsvisioner och farhågor?

Teoretisk ram

Denna uppsats har som ambition att vara en historisk uppsats, inte en studie i framtidsforskning. Det skulle vara ologiskt att påstå att den närmsta tiden efter första världskriget skulle vara vår framtid. Jag väljer ändå att använda mig av framtidsforskning som teoretisk ram och metod för mitt arbete, eftersom det är just synen på och visioner om framtiden som tas upp i den debatt jag kommer att analysera. Jag kommer främst att använda mig av *Teorier om framtiden* av Johan Asplund och *Behövs det förflutna?* av Sören Halldén.⁷

Är det inte paradoxalt att, i en och samma uppsats blanda ihop så till synes vitt skilda begrepp som historia och framtid? Enligt Christina Florin, professor i kvinnohistoria vid Stockholms universitet och forskningsledare vid Institutet för framtidsstudier, är det inte speciellt konstigt. Historikern och framtidsforskaren liknar varandra i många avseenden. En kritisk framtidsforskare konstruerar i regel flera versioner av den kommande utvecklingen. För framtidsforskaren är ingen utveckling given och ingen händelsekedja självklar. Det finns oftast flera alternativa versioner hur framtiden ska utveckla sig. Versioner som är uppbyggda av variabler som kan spåras både i samtiden och i det förflutna, variabler som kan ge olika inflytande och betydelse i olika sammanhang.

Historiker arbetar på samma sätt då de presenterar teorier kring alternativa utvecklingslinjer och tolkningar av det förflutna.⁸ Speciellt intressant är Florins iakttagelse att ”det kollektiva minne som historia utgör kan aktiveras och bidra till att göra framtiden till en fråga som väck-

⁵ Andersson, Lars, I, *Fred i vår tid - Sverige, krigen och freden 1870-1945*, Malmö 2003

⁶ ibid. sid. 396

⁷ Halldén, Sören, *Behövs det förflutna?* Stockholm 1983. Asplund, Jonas, *Teorier om framtiden*, Falköping 1979

⁸ Florin, Christina & Lundqvist, Torbjörn, *Historia – en väg till framtiden?* Stockholm 2003, sid. 5f

er intresse och diskussion.”⁹ Florin fortsätter sedan med att peka ut ett viktigt problem för samtidshistoriker och att vara vad hon kallar inom citationstecken för ”framtidshistoriker”. Problemet presenterar hon genom att referera till Sven Tägils bidrag till Bra Böckers Världshistoria 1987:

Samtidshistorien flödar av material och data som forskningen ännu inte hunnit analysera och den näraliggande historien kan inte ses som en avslutad process med färdiga svar på allt, utan forskaren ställs inför ett sorteringsarbete där olika delar måste placeras in i ett mönster som kan ge mening åt ett till synes kaotiskt tillstånd. Det är svårt att ha perspektiv på allt det man står mitt uppe i, /.../ vad är det som blir bestående och vad blir stickspår?¹⁰

Perspektivproblemet gäller i särskilt hög grad för framtidsforskning. Men jag undkommer detta problemet i min undersökning, eftersom jag ju kommer att studera framtidsvisioner i det förflutna. Samtidshistorien som framträder i min undersökning flödar av material och data som beskrivs i citatet här ovan, men är i mitt fall inte längre samtidshistoria utan en ”nittioårig samtidshistoria”.

Sören Halldén har uppmärksammat ytterligare ett problem i synen på historia – samtid – framtid. När det gäller samtiden menar Halldén att man ska ställa sig frågan om vad som egentligen påverkar massmedia, nyhetssidor, ledarartiklar, kulturspalter och annan samhällskritik? Är öppenheten och ärligheten bara en illusion, medvetet eller omedvetet ditplacerad av skribenten? Finns det anledning att höja tonen och kanske till och med överdriva i vissa situationer, kanske för att få mer uppmärksamhet eller väcka debatt? Samtidigt kanske det finns även tillfällen då skribenten är försiktigare och mer diskret selektiv i vad som skrivs. Denna svårtydda distorsion kan utgöra ett hinder i frågan om att på ett korrekt sätt analysera sin samtidshistoria anser Halldén.¹¹

Halldén har här en viktig poäng. Liknande problem finns när det gäller att analysera texter om det förflutna. I jämförelse med samtiden kan historien verka egendomligt osnygg, styrd av primitiva impulser, maktbehov och fåfänga enligt Halldén. Detta i stark kontrast med hur det är i dag. Halldén menar att vi har en tendens att se en förbättring av tillvaron i samhället som

⁹ ibid. sid. 6

¹⁰ ibid. sid. 6f

¹¹ Halldén, 1983, sid. 70f

kanske inte alltid existerar.¹² Väl medveten om detta kommer jag att vara uppmärksam på dessa fallgropar när jag gör min egen analys och försöka undvika att bedöma händelserna med vår tids värderingar och synsätt.

Vad är historikerns uppgift? Den frågan ställer sig Åke Sandberg i sin bok *En fråga om metod*.¹³ En debattfråga som återigen knyter historia och framtidsforskning till varandra, då samma fråga är relevant för framtidsforskning av samma anledning. Ska historia/framtidsforskning vara en kulturaktivitet byggd på människans nyfikenhet och önskan att söka sanningen om det förflutna eller om en eventuell framtid? Eller ska historia vara en ”nyttig” produktion och värderas efter sitt nyttovärde, det vill säga vad det bidrar med till att förstå dagens problem på ett samhällsvetenskapligt plan? Sandberg menar att många historiker förefaller att dra sig mot det senare alternativet: Att utveckla teorier, ställa upp lagar på makronivå i den generellt samhällsvetenskapliga riktningen. För att dessa teorier och lagar ska kunna utvecklas krävs samarbete över fakultetsgränsen humaniora – samhällsvetenskap. Förutom att utforska historiska trender och utveckla teorier om förändringsprocesser kan historikern även bidra med att ge ökad förståelse för att det alltid finns alternativa utvecklingsvägar. Detta kan till exempel ske genom att man presenterar kontrafaktiska hypoteser. Samarbetet mellan historia och framtidsforskning kan alltså ge en förståelse av vårt samhälle idag, och en insikt i var det är på väg.

Metod

Min undersökning har i huvudsak karaktären av en kvalitativ analys av tidskriftsartiklar. Vidare kommer jag även att kortfattat jämföra framtidsvisionerna med den faktiska utvecklingen. Mitt arbete har därför också en komparativ karaktär. Den komparativa metoden, vilken som namnet anger är inriktad på jämförelse, är onekligen en av de mest grundläggande vetenskapliga metoderna inom historieforskningen. Även inom andra ämnesområden är denna metod högt värderad, som till exempel statsvetenskaplig, sociologisk och idéhistorisk forskning.¹⁴ Jag kommer, som framgår av mina frågeställningar, att jämföra och leta efter likheter och skillnader i de artiklar jag har valt samt med verklighetens ”facit”.

¹² ibid. sid. 71

¹³ Sandberg, Åke, *En fråga om metod*, Falköping 1980.

¹⁴ Dahlgren, Stellan, Florén, Anders, *Fråga det förflutna*, Lund 1996, sid. 195-199

Med hjälp av hermeneutiska inslag in min komparativa metod kommer analysen att fördjupas. Idén med just den hermeneutiska metoden är att förstå och sätta sig in i språk, existens och kontext. En ökad insikt i den period som historikern undersöker förhöjer tillförlitligheten i resultatet.¹⁵

För att hitta relevanta artiklar till min uppsats har jag läst igenom alla tillgängliga årgångarna av alla sex tidskrifter två gånger. Min övertygelse och min förhoppning är att jag fått med samtliga artiklar som berör synen på Europas utveckling.

Scenariobeskrivning

Min idé med denna uppsats är, som jag tidigare nämnt, att undersöka hur valda skribenter såg på Europas utveckling. Jag vill alltså skriva en historisk uppsats om framtidsvisioner. Som teoretisk ram använder jag mig av den så kallade scenariobeskrivningen, även känd som cross-impact-analysen (korspåverkanstekniken). Med denna metod kan jag ge en bild av de föreställningar och visioner som kommer till uttryck i de av mig analyserade texterna.¹⁶

Precis som namnet på metoden anger så är idén att forskaren ska beskriva ett tänkbart scenario om framtiden utifrån samtidens premisser. Något som tilltalat mig med denna metod är omskrivningen av förutsägelse av framtiden till ett mer passade begrepp: *möjligsägelse* av framtiden. Asplund skriver: ”En tänkt framtid kan belysa samtiden – alldeles oavsett om möjligsägelse slår in eller inte.”¹⁷

Till en början måste begreppet scenario definieras. Begreppen är hämtat dels från det militära och dels från teater- filmvärlden. Scenario kan ses som regissörens eller den militära övningsledarens exemplar av skådespelets/övningens manus. Det består av fem viktiga element:

1. Aktörer med undergrupper. Regissör, huvudrollsinnehavare, birollsinnehavare, statister, fotografer, sminköser mm.
2. Handling med undergrupper. Repliker, rörelser, förflyttning mm.
3. Material. Kameror, dräkter, rekvisita mm.
4. Positioner. Platser och placeringar.

¹⁵ ibid. sid. 192-194

¹⁶ Asplund, Jonas, *Teorier om framtiden*, Falköping 1979, En utförlig beskrivning, med många långa exempel, om *scenariobeskrivning* finns på sid. 87-111. Jag anser ha fångat essensen i mitt kapitel *Scenariobeskrivning*.

¹⁷ ibid. sid. 107

5. Tidpunkter.

Utifrån detta definierar Asplund ett scenario på följande vis:

Ett scenario koordinerar de fem mängderna på ett sådant sätt, att det för varje tidpunkt anges (i) i vilka positioner aktörerna befinner sig, (ii) i vilka positioner materialen befinner sig, (iii) vilka handlingar aktörerna utför.¹⁸

I min uppsats kommer jag att använda mig av dessa fem element i min analys av artiklarna. För att ett scenario ska fungera krävs att det är begripligt. Vi ska kunna förstå den vetenskapliga världsbild som den presenterar, det vill säga krav på intelligibilitet. Scenariot ska kunna vara psykologiskt möjligt, främst för förståelse av handlingar på individplanet. Det ska även kunna vara sociologiskt möjligt, det vill säga bidra till förståelsen av hur institutioner, partier och nationer agerar. Ett tredje krav är också att scenariot ska vara fysiskt möjligt. Termen ”möjligt”, använt tre gånger här ovan, innefattar både det plausibla och det icke-plausibla.¹⁹ Med facit i hand vet vi vilka artiklar som hade mer eller mindre rätt i sina möjligsägelse. För de samtida läsarna var situation annorlunda.

Det finns två varianter av scenariobeskrivning, informell och formell. Det som främst skiljer dem åt är att den informelle scenariobeskrivaren använder sig själv och sitt intellekt, tankestil och ideologiska hållning som instrument. Den formelle scenariobeskrivaren däremot skall vara så objektiv i sitt arbete som möjligt.²⁰ Jag anser mig ha anledning att nämna båda typer. Den informella för att skribenterna ofta har använt sig av denna typ av scenariobeskrivning, och den metodiska för att jag själv kommer att förhålla mig så opartisk som möjligt i min analys av skribenternas texter.

Det finns invändningar mot scenariobeskrivning som metod. I jämförelse med många andra metoder går det inte att ”lära sig” metoden i vanlig mening. Vad Asplund menar är att i användandet av metoden förutsätts grundläggande förkunskaper och inlevelseförmåga.²¹ Vidare tänkbar kritik är ifrågasättandet av om metoden producerar några resultat. Vilket är ett av kra-

¹⁸ ibid. sid. 92

¹⁹ ibid. sid. 94-96

²⁰ ibid. sid. 89

²¹ ibid. sid. 88 Asplund använder här ordet *talang*, som låter något pretentiöst enligt mig. Tror inte att jag tolkat Asplund fel här in min omskrivning.

ven för att räknas som metod.²² Det vill säga i forskning med annan metod kan forskaren entydligt påstå att hans resultat är sanning. I scenariobeskrivning är hela idén att resultatet *kan* vara sanning. Är det då rätt att kalla scenariobeskrivning för vetenskaplig metod?

Svaret ger sig själv: Scenariobeskrivning är ett försök till objektiv sanning, detta utifrån objektiva premisser + subjektiv perspektiv. Resultatet är inte scenariobeskrivningens slutsats, utan scenariobeskrivningen i sig själv, det vill säga metoden producerar vetenskapliga resultat.

Hur kommer jag då att använda mig av denna metod? För det första kommer jag att använda mig av metoden som mall när jag analyserar artiklarna. Vilka av de fem elementen definieras, vilka lämnas osagda? Är scenariot i artiklarna så ideologiskt utopiskt/dystopiskt vinklat att de visioner som presenteras inte är rimliga, det vill säga inte uppfyller intelligibilitet kraven? Rör det sig om en metodisk scenariobeskrivning eller en informell? För det andra kommer jag att själv att genomföra en slags övergripande scenariobeskrivning baserad på alla artiklarna. Detta för att kunna svara på mina frågeställningar till denna uppsats. Vilka är likheterna och skillnaderna? Vilken syn på Europas utveckling kommer till uttryck i artiklarna? Finns där en tydlig gemensam möjliggörande?

Källmaterial

Mitt källmaterial består av tidskrifter. Dessa representerar olika ideologiska och politiska hållningar. Min strävan har varit att de skall representera ett brett spektrum av åsiktsriktningar från vänster till höger.

Tiden är en socialistisk tidskrift som började utgivas 1908.²³ Grundaren är ingen mindre än den socialdemokratiska partiledaren Hjalmar Branting (1860-1925). Tidskriften är verksam än i dag, utkommer med sex nummer per år och utges av Sveriges socialdemokratiska arbetareparti. Tidskriften är känd som socialdemokraternas idé- och debattidskrift.²⁴

²² *ibid.* sid. 87 De tre första kraven är; 1. Förfaringssättet är uppdelat i en rad väldefinierade moment eller operationer. 2. Inläring eller utövandet av förfaringssättet förutsätter ingen speciell begåvning eller talang. 3. Förfaringssättet tillämpas genom att steg för steg följa uppsatta regler. Utövaren behöver inte och bör inte improvisera.

²³ *Den svenska pressens historia III 1897-1945*, red Gustavsson, Rydén, Västervik 2001 sid. 60

²⁴ Aktuell hemsida september 2005: http://www.tankesmedjan.sap.se/tiden_start.asp

Som exempel på en konservativ tidskrift har jag valt *Det nya Sverige*, vilken är en tidskrift för nationella spörsmål som utgavs mellan 1907-1928. Den grundades av Adrian Molin (1880-1942), svensk sociolog och politiker, som organ för den så kallade unghögern och utkom med ett nummer i månaden. Molin, som var chefredaktör fram till 1926, beskriver tidskriftens syfte som ”strävan för de sunda konservativa idéer”²⁵

Molin propagerade för svensk uppslutning på Tysklands sida vid krigsutbrottet 1914. I samband med nazisternas maktövertagande 1933 skrev Molin ett antal artiklar där han klart tog ställning för Hitler och de nationalsocialistiska idéerna.²⁶

Med tanke på försvarsfrågans aktualitet under mellankrigstiden har jag valt att även använda mig av *Vårt försvar* som är Allmänna försvarsföreningens tidskrift. Denna förening bildades 1890 som lobbygrupp för stärkandet och utveckling av det svenska försvaret och var en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Införandet av allmän värnplikt var då den största frågan på dagordningen. Föreningens ändamål var att, som självständig organisation, skapa insikt om Sveriges säkerhetspolitiska situation och landets behov av ett starkt totalförsvar för att trygga vår fred, frihet och framtid. Första numret kom 1902. Tidskriften är verksam än i dag och utkommer med fyra nummer per år.²⁷

Som en motvikt till ovanstående tidskrift har jag valt *Nya vägar*, utgiven av svenska freds- och skiljedomsförening och internationella kvinnoförbundet för fred och frihet. Ambitionen med denna tidskrift beskriver redaktören på följande sätt i det första provnumret:

Nya Vägar, /.../ är således i främsta rummet är ett organ för svensk fredsrörelse, /.../ Tidningen vill för detta ändamål med uppmärksamhet följa vad som händer såväl på det kulturella, som på de politiska, sociala och ekonomiska områdena inom eget land i andra länder, och vilket kan ha något i samband med fredsvännernas strävanden eller lämna anknytningspunkter för fredsarbetet.²⁸

Redaktören lovar också att tidskriften skall följa Nationernas Förbunds verksamheter och Sveriges försvarspolitik. Tidskriften var politiskt obunden och utkom två gånger i månaden.

²⁵ Det nya Sverige, nr 12 1922 sid. 527

²⁶ Svenskt biografiskt lexikon, Stockholm 1989, band 25 sid. 633-637

²⁷ Aktuell hemsida september 2005: <http://www.aff.a.se/in.htm>

²⁸ Nya Vägar, provnummer, december 1922, sid. 1f

Mellankrigstiden är kanske mest förknippad med de våldsamma politiska strömningar som kom att påverka hela Europas framtid. På den extrema högerflanken fanns nationalism, antisemitism och fascism. Som representant för den yttersta högern har jag valt den i Göteborg utgivna tidskriften *Vidi*. Dess första nummer gav ut 1913 och kännetecknas som konservativ, tyskvänlig och antisemitisk. Tidningens redaktör från 1919 Barthold Lundén (1878-1933), som gav den en mycket tydlig antisemitisk profil.²⁹ Tidskriften gavs ut en gång i veckan och sista numret utgavs 1931.

Även den extrema vänsterflanken hade stort inflytande i Europa under mellankrigstiden. Lenin hade tagit över makten i Ryssland, numera Sovjet, och tanken på att den kommunistiska revolutionen skulle sprida sig vidare i Europa var lockande för många. Jag har därför tagit med tidskriften *Brand* i min uppsats. Tidskriften utkom redan med första numret 1898 och är verksam än i dag. Den var från början organ för Sveriges ungsocialistiska parti.³⁰ Tidskriften är tydligt antiparlamentarisk, antimilitaristisk och antidemokratiskt. Successivt tar även de anarkistiska tongångarna över, och redaktörskollektivet deklarerar nu öppet tidskriftens anarkistiska hållning.³¹

Historisk bakgrund

Mycket som finns skrivet i mina valda tidskrifter och artiklar har sin utgångspunkt i det färskaste minnet av det enorma världskrig som varade mellan juli 1914 till november 1918. Cirka tio miljoner människor dog i det som nu är känt som det första världskriget. Den främsta dödsorsaken var den svält och de sjukdomar som följde i krigets spår. Trots att kriget bara varade i fyra år hann mycket förändras i krigsföringen under krigsåren. Nymodigheter som stridsgas, kulsprutor och tanks förändrade krigstaktiken drastiskt. Frankrike var hårt drabbat av kriget med många civila döda och stor materiel förstörelse. Detta kom att ha stor betydelse i skrivandet av de fredstraktaterna som är kända som Parisfrederna.

För Tysklands del blev fredsavtalet undertecknat i Versailles i juni 1919. Detta avtal kommer att utgöra en viktig del i mina tidskrifters möjliggörande av framtiden. Avtalet gick bland annat ut på avståendet av territorium och kolonier, demilitariserande av Rhenområdet, det vill

²⁹ Wärenstam, Eric, *Fascismen och nazismen i Sverige 1920-1940*, Uppsala 1970, sid. 24-27.
jämf. Svenskt biografiskt lexikon, Stockholm 1984, band 24 sid. 266

³⁰ *Den svenska pressens historia III 1897-1945*, red Gustavsson, Rydén, sid. 60-62

³¹ Aktuell hemsida september 2005: <http://www.anarkistisktiding.org/index.htm>

säga Tysklands västra gräns, reducering av den tyska armén och flottan och absolut erkännande av krigsskulden. Till detta kom även enorma krav på ekonomisk ersättning för skador på grund av kriget till Frankrike och Belgien.³²

Nationernas Förbund är ett återkommande inslag i mina artiklar. Förbundet bildades strax efter krigsslutet på initiativ av segermakterna. När USA beslöt i mars 1920 att inte gå med i förbundet innebar det en del problem. Segermakterna gav intrycket av att vara splittrade och förbundet förlorade den politiska tyngd som behövdes för att skapa tillräcklig respekt och auktoritet. Tysklands medlemskap varade mellan 1926 och 1933.³³

Det politiska läget i Europa i allmänhet och i Tyskland i synnerhet, har även det stor betydelse för mina tidskrifter. Krigsslutet innebar en hel del oroligheter i Tyskland. Beväpnade paramilitära grupper utförde en rad upprorsförsök och politiska kupper som resulterade i ett olycksbådande tillstånd som kan liknas vid inbördeskrig. Kappkuppen och Ölkällarkuppen är två exempel på vad som föregick i Tyskland under tidigt tjugotal.³⁴ Antidemokratiska och anti-parlamentariska krafter fann styrka i det svåra ekonomiska och politiska läget som rådde efter kriget. Den extrema vänsterflanken stred för kommunistisk revolution, den extrema högerflanken stred för nationalism och revansch. En hel del politiska mord begicks även. T.ex. mördades den tyska utrikesministern Walter Rathenau 1922. Han mördades pga. att han varit huvudförfattare till Tysklands policy till fullföljelse av Versaillesfördraget.³⁵ Att Frankrike ockuperar Ruhrområdet gav också skäl att oro sig för det politiska läget och Tysklands framtid.

Ryssland drog sig ur världskriget 1917, men istället förlängde inbördeskriget mellan ”de röda” revolutionära krafterna och ”de vita” kontrarevolutionära krafterna krigstillståndet i landet fram till 1921. En viktig symbolisk seger på väg till makten för de röda var avrättningen av tsarfamiljen i juli 1918.

Oktoberrevolutionen 1917 och februarirevolutionen 1918 gav så småningom Lenin den totala makten i det nya kommunistiska Sovjetryssland. De gamla tsarryska institutionerna, inklusive

³² Karlsson, Klas-Göran, *Europa och världen under 1900-talet*, Angered 1995, sid. 69-74

³³ Karlsson, 1995, sid. 81f

³⁴ Karlsson, 1995, sid. 110

³⁵ Kershaw, Ian, *Hitler 1889-1936 Hybris*, Penguin Books 1998, sid. 174

armén och det juridiska systemet, avvecklades och ersattes. Bland annat inrättades en censurmyndighet och en hemlig polis mot kontrarevolution och sabotage; Tjekan.³⁶

Historisk bakgrund; Sverige

De första åren under tjugotalet var både politiskt och ekonomiskt påfrestande för Sverige med depression och rekordhög arbetslöshet. Trots detta kunde stora samhällsstrukturella förändringar som industrialisering, modernisering och urbanisering fortsätta efter avbrott i och med världskriget.³⁷

Rösträttsreformen ökade antalet röstberättigade i Sverige från 20,4 % till 54,3 %. Majoriteten bland de ny tillkomna väljarna var kvinnor. Valdeltagandet i 1921 års val var totalt sett dock lågt med endast 54 % röstande av de röstberättigade.³⁸

Inrikespolitiskt var Sverige en orolig tid 1919-1932 med nio olika regeringar. Allt från oenighet angående arbetslösunderstöd till alkoholpolitik fick regeringssamarbeten och samlingspartier att rasa samman.³⁹

Som jag nämnde ovan i tidigare forskning var idén och visionen av en bestående fred av stor betydelse för Sverige. Den svenska politikens stora namn under min berörda tidsperiod var Hjalmar Branting, både utrikes- som inrikespolitiskt. Branting var en övertygad fredsförespråkare, dels var han frontfigur för ett svenskt inträde i NF, och dels var han en av de få delegaterna i NF som vågade offentligt uppmärksamma Ruhrkonflikten. Han formulerade även en fredsteori för internationell rättsordning med rubriken ”Demokrati är freden”.⁴⁰

Branting bildade tre socialdemokratiska minoritetsregeringar mellan 1920-1925. En mer detaljerad beskrivning av Brantings regeringsbildningar finns i Jan Linders *Mellankrigstiden*.⁴¹ Tyvärr för min del har boken i övrigt fokus på trettiotalets Sverige och landets dåvarande förhållande med Europa.

Men det var framförallt det svenska försvaret som var den stora frågan. Under hela mellankrigstiden utreds och granskas behovet och utvecklingen av försvaret i stort sett oavbrutet. Det avgörande för dessa genomgripande utredningar var kostnaden av försvaret som hade skenat iväg under åren som Europa var drabbat av världskrig. För att dra ner på kostnader

³⁶ Karlsson, 1995, sid. 96f

³⁷ Hadenius, Stig, *Svensk politik under 1900-talet*, Lund, 2002, sid. 49f

³⁸ *ibid.* sid. 50

³⁹ Oredsson, *Svensk rädsla*, 2001, sid. 130. jämf. Agrell, 2000, sid. 23 och Hadenius, 2002, sid. 53

⁴⁰ Norman, Torbjörn, *Socialdemokratin och den svenska utrikespolitiken*, Stockholm, 1990, sid. 22

⁴¹ Linder, Jan, *Mellankrigstiden – Sverige och Europa*, Stockholm, 1993, sid. 169 - 175

nästan halverades värnplikten från 340 dagar till 165, och många större övningar för de värnpliktiga ställdes in helt.⁴²

Alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig var viktigt för alla svenska politiker oavsett partitillhörighet. Huruvida ett inträde i det nybildade Nationernas Förbund skulle påverka detta var dock en fråga som splittrade riksdagen. Med en inte helt övertygande majoritet (238 mot 114) röstade riksdagen för ett medlemskap i NF i enlighet med en framlagd proposition februari 1920. Andra anledningar till att rösta emot ett medlemskap var att NF kunde ses som segermakternas allians mot det besegrade Tyskland, eller som ententens förbund mot det nya Sovjetryssland.⁴³

Sveriges syn på eventuella hot utifrån hade förändrats redan innan bildandet av NF. Sedan de ryska revolutionerna under 1917 hade länder som Finland, Estland, Lettland, Litauen och Polen bildats och flyttat den ryska gränsen långt österut, vilket bidrog till en minskad hotbild.⁴⁴ Oavsett avstånd till ryska gränsen eller det inrikespolitiska läget i Ryssland framstod Ryssland som ett hot för Sverige i svenska ögon under hela 1900-talet.⁴⁵

Under de många försvarsutredningarna fanns det många versioner av vad NF innebar för freden i Europa och för Sveriges säkerhet. I ett betänkande i samband med en försvarsrevision från den 15 mars 1923 var oenigheten lika stor som osäkerheten i frågan om Europas utveckling. Liberalerna framhöll att Sveriges utrikespolitiska läge hade förbättrats efter världskrigets slut. Den ryska faran var inte lika stor och medlemskapet i NF kunde innebära militärt stöd i händelse av konflikt. Men framförallt betonades världskrigets avskräckande effekt. De kunde dock inte helt utesluta att Sverige kunde dras in i framtida konflikter, och att det därmed behövdes ett försvar av tillräcklig styrka. Socialdemokraternas linje i detta betänkande liknade liberalernas, men de ansåg också att försvaret skulle byggas upp mer flexibelt. Mindre utgifter under säkra fredliga tider, mer när de internationella förhållandena försämrades. Högerledamöternas del i betänkandet var något mer pessimistiskt. NF var ingen obestridlig garant för världsfreden, snarare tvärtom. NF kunde lika gärna ses som en anledning till internationell konflikt.⁴⁶ Trots erkännandet av eventuella framtida hot drev liberalerna och socialdemokra-

⁴² Oredsson, 2001 sid. 127-129

⁴³ ibid. sid. 128

⁴⁴ ibid. sid. 125+129

⁴⁵ Agrell, 2000, sid. 22

⁴⁶ Oredsson, 2001, sid. 129f

terna en linje med fokus på nedrustning. Högern förespråkade ett så kallat existensförsvar, det vill säga ett försvar kapabelt att stå emot ett fientligt anfall från främmande makt.⁴⁷

En mer detaljerad beskrivning av Sveriges inträde i NF och medföljande debatt finns i Herbert Tingstens *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*.⁴⁸

Andra anledningar till svenskarnas rädsla var oron för en eventuell vänsterrevolution. Kommunistpartiet bildades 1917 och antog 1921 Kommunistinternationalens 21 punkter, innehållande bland annat ett avståndstagande till den existerande samhällsförfattningen och de andra partierna och strävan efter att eskalera klasskampen till inbördeskrig.⁴⁹

En tredje anledning för rädsla som Oredsson nämner är rastänkandet som snabbt vinner stort gehör hos både riksdagen och det svenska folket. 1922 inrättas världens första rasbiologiska institut i Uppsala.⁵⁰

Aldrig mera krig!

Vad som är extra intressant för min uppsats är vad Klas-Göran Karlsson skriver i sitt kapitel *Drömmar om fred*.

I våra dagar framstår åren 1919-39 som en mellankrigstid, en mörk och dystert tid med levande minnen av en människoslakt och föraningar om en annalkande ny katastrof. Det är en anakronistisk bild; för alla människor som levde decenniet efter 1918 var denna period i stället en efterkrigstid, för många tillika en förhoppningsfull och ljus tid, präglad av 1920-talets stolta fredsparoll "Aldrig mera krig!". Människor över hela världen hoppades att fredskonferensen i Paris hade etablerat vissa överordnade principer om nationellt självbestämmande och frihandel samt ett världsomspännande Nationernas förbund som skulle stå som garant för en fredlig världsordning.⁵¹

Karlsson ger här en optimistisk bild av läget strax efter första världskriget. Frågan är nu om mitt källmaterial visar på samma glada och positiva syn av framtiden eller om de artiklar jag kommer att analysera snarare gav uttryck för dystra framtidsvisioner och föraningar om en annalkande ny katastrof?

⁴⁷ Agrell, 2000, sid. 23 jämf. Hadenius, 2002, sid. 35

⁴⁸ Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*, Stockholm, 1944, sid. 49-93

⁴⁹ Oredsson, 2001, sid. 143

⁵⁰ *ibid.* sid. 161

⁵¹ Karlsson, 1995, sid. 79

Liknade citat har jag hittat i det historiska översiktsverket *Mellankrigstiden* av Karl-Olof Andersson:

De aldrig-mera-krig-stämningar som rådde efter första världskriget övergick i verklig fredsoptimism. Vid Nationernas förbund, med säte i Genève, diskuterades gemensam säkerhet mellan stater i positiv anda. Konflikter skulle lösas med skiljedom, inte med krig.⁵²

I jämförelse med detta kommenterar även Agrell uttrycket ”Aldrig mera krig!”. I och med att samtliga stora krigsmakter vid 1920-talets början antingen var maktpolitiskt desarmerade, inrikespolitiskt splittrade eller på samma sida skriver Agrell följande:

Aldrig mera krig framstod inte bara som en krigsgenerationens framtidsdröm utan som en fullt möjlig utveckling, kanske till och med den enda rimligt tänkbara.⁵³

⁵² Andersson, Karl-Olof, *Vårt dramatiska sekel – Mellankrigstiden*, Värnamo 1994, sid. 11

⁵³ Agrell, *Fred och fruktan*, 2000, sid. 20

Undersökning

Vad finns där då att läsa om Europas utveckling i de svenska tidskrifter jag valt? För att göra min undersökning så lättöverskådlig som möjligt har jag valt en tidskriftmässig uppdelning, d v s undersökning och scenariopresentation efter varandra, och sedan sammanställning och analys av mina resultat i separat avsnitt.

Tiden

I en artikel med titeln världsrevolutionens utsikter från 1920 skriver socialdemokraten Gustav Möller⁵⁴ följande:

Brakar det ånyo löst i Tyskland, så kan man frukta att större delen av vår världsdelen åter blir en häxkittel. /.../ Varje våldsamt förändring inom Tyskland utgör dessutom ett hot mot Versaillesfreden, som måste sätta Frankrike i rörelse. /.../ Skall Frankrike begagna sin militära makt för att tvinga Tyskland till lydnad mot fördraget, så drages Polen också in i virveln, ty Polen måste känna sin existens hotad till livet av en segrande reaktion i Tyskland, som kanske inom kort skulle kunna sluta förbund med en segrande reaktion i Ryssland. /.../ måhända får Europa den slutgiltiga nådestöten.⁵⁵

Som jag nämnde i kapitlet historisk bakgrund kunde inte en framtida internationell konflikt helt avskrivas av de ledande svenska politikerna. Och med tanke på en eventuell kommunistisk revolution faller Möller följande kommentar:

Om man från dessa utgångspunkter skall bedöma läget i Tyskland, så borde en fredlig utveckling vara tryggad.⁵⁶

Vad Möller däremot anser vara oroande är en annan betydligt större gruppering av revolutionär karaktär. Framtidsbilden mörknar när han analyserar de så kallade monarkisterna, speciellt organisationen Orgesch. *Organisation Escherrich*, eller Orgesch, var en av de paraplyorgani-

⁵⁴ Gustav Möller, 1884-1970, huvudredaktör för tidskriften Tiden 1914-21, partisekreterare i SAP 1916-32, med avbrott socialminister 1924-26. Räknas vid denna tid som socialdemokratisk elit. Svenskt biografiskt lexicon, band 26 sid. 231-240

⁵⁵ Tiden, nr 7-8, 1920, Möller, Gustav, *Världsrevolutionens utsikter*, sid. 320f

⁵⁶ Tiden, nr 7-8, 1920, Möller, sid. 318

sationer som, mer eller mindre löst, höll samman de tyska borgargarden. Dessa borgarklassens självskyddsorganisationer fanns i både hemliga och offentliga upplagor. Dess uppgift var att förvara borgarklassen mot kommunistiska kupp försök. Borgargardena var beväpnade och hade sitt huvudfäste i Bajern. I spetsen stod dr. Escherich i München. Ett annat känt namn i borgargardernas organisationer var Ernst Röhm, ledare för SA, som snart blev nära förknippat med NSDAP.⁵⁷ Följande citat ger en intressant bild av utvecklingen i ett framtida Tyskland:

För en segrande monarkistisk rörelse står näppeligen något annat medel till buds än att överkorsa Versaillesfördraget och sätta revanchtanken i högsätet. Att denna tanke skall kunna vinna stor popularitet kan icke betvivlas, ty hela Tysklands folk, oavsett partiriktning, är övertygat att det ekonomiska återupprättandet av landet icke är möjligt under Versaillesfredens hårda villkor.⁵⁸

I artikeln ”En kontinent i allmän upplösning” ger Möller följande beskrivning av situationen:

Om arbetarmassorna med en generalstrejk och övriga medel lyckas krossa en monarkistkupp liksom den krossade kappkuppen, så tvingas de med all sannolikhet av händelsernas egen logik att fullfölja sin seger. Hur detta skall kunna ske utan att de i ena eller andra formen upprättar en proletariats diktatur är omöjligt att inse. /.../ Icke ens det mest energiska socialdemokratiska motståndet mot diktaturtanken torde efter en sådan erfarenhet kunna hålla stånd. Denna utveckling leder konsekvent till en anslutning till sovjetryssland.⁵⁹

Hur ska då Sverige agera i denna svåra tid enligt Möller?

Om vi särskilt tänka på utvecklingen i vårt eget land så finns det för visso skäl att antaga att vi skola bevara besinningen och lugnet. Så tillvida behöva icke precis vi oroas oss, men det är naturligtvis icke därför mindre viktigt att söka bilda sig en föreställning om den allmänna utvecklingen i världen, som tecknen tyda på.⁶⁰

Avslutningsvis framhåller han upprustningens faror:

⁵⁷ Kershaw, Ian, *Hitler 1889-1936 Hybris*, Penguin Books 1998, sid. 193f

⁵⁸ Tiden, nr 7-8, 1920, Möller, sid. 321

⁵⁹ Tiden, nr 7-8, 1920, Möller, sid. 322

⁶⁰ Tiden, nr 7-8, 1920, Möller, sid. 323

Nu visar erfarenheten, att den, som förfogar över militära styrkor och har bestämda mål, till slut icke kan motstå frestelsen att använda sin makt för att nå sina mål.⁶¹

Miroslav Sichinsky⁶² har fått en text översatt och tryckt i Tiden, en artikel med rubriken *Östeuropas politiska utveckling*. Han tar här upp utvecklingen i Ryssland och de, som han kallar dem, ryska randstaters ”ofrånkomliga” framtid. Han skriver:

Men bolsjevismen är heller icke för Ryssland någon naturlig planta och man behöver ej precis vara någon reaktionär om man ser och utsäger, att den ryska bolsjevismens tid snart är till ända. /.../ Alla tecken tyda på, att bolsjevikernas herravälde i Ryssland snart skall taga slut.⁶³

När detta är skrivet har alltså bolsjevikerna/kommunisterna/de röda haft makten i ungefär två år. Tsarfamiljens avrättning, som ofta ses som en symbolisk milstolpe för maktövertagandet måste fortfarande ha varit färskt i minnet hos både skribent och läsare. Han fortsätter:

Stor-Rysslands sönderfallande i flera mindre stater är en företeelse, vilken är värd den allra största uppmärksamhet från de politiskt intresserade sida. Ty det storryska imperiets upplösning i sina naturliga beståndsdelar (med en måhända i framtiden kommande ny sammanslutning till en ekonomisk federation) är själva grundvalen för den politiska utvecklingen i öster och betingat av de östeuropeiska folkens historia. Emellertid har detta nu för tillfället skjutits i bakgrunden genom utifrån ingripande makter och genom att radikal-sociala strömningar av bolsjevisk cert tagit överhand, men i längden skall det ej kunna förhindra, att en naturlig organisk ordning gör sitt inträde i Öst-Europa.⁶⁴

Vidare i Tiden fann jag ytterligare en mycket intressant artikel. På gränsen av vad jag valt att ta med i min uppsats, skrivs denna artikel i slutet av 1923. Ölkällarkuppen har precis utspelat sig och nyheten har spridit sig till Sverige. C. N. Carleson⁶⁵ skriver en artikel under rubriken *Diktaturer*. Här går han kortfattat igenom begreppets antika ursprung och hamnar snart i ett utlägg om dagens ideologier och dess tendens att leda till diktatur. Som exempel nämns Mus-

⁶¹ Tiden, nr 7-8, 1920, Möller, sid. 320

⁶² En för mig okänd skribent, troligen en politiskt aktiv ukrainanre. www.google.com

⁶³ Tiden, nr 9, 1920, Sichinsky, Miroslav, *Östeuropas politiska utveckling*, sid. 358

⁶⁴ Tiden nr 9, 1920, Sichinsky, sid. 355

⁶⁵ Carl Natanael Carleson, 1865-1929, journalist, politiker, skribent och chefredaktör för en rad vänsterorienterade tidningar och skrifter. Svenskt biografiskt lexicon, band 7 sid. 417-419. jämf. www.ne.se

solinis diktatur, den spanska revolten och Lenins diktatur. Dessa ska ses ”bero på folkpsykologiska faktorer, vilka bringas till liv och växt genom en allmän ekonomisk misär.”⁶⁶

Det intressanta i denna artikel är att den, i samma andetag som den nämner Mussolini och Lenin, vid namn nämner Hitler och drar paralleller med de två andra totalitära ledarna.

Men väl kunna ur synpunkten av diktaturernas genealogi de tre sistnämnda [Mussolinis, Lenins och Hitlers version av diktatur] sammanföras i en grupp för sig,⁶⁷

Enligt Carleson har dessa typer av diktatur många genensamma drag, men givetvis även sina skillnader. Intressant hade varit att veta vad Carleson menar med vad han kallar ”Hitler-Ludendorff-diktaturen”. Carleson sammanfattar alltså begreppet diktatur och analyserar även den dåvarande spirande accelerationen av denna absoluta typ av politiskt styre. På detta vis lägger han grunden till sin syn på utveckling för framtida fredsordning; hans möjlighetsgelse.

Företeelserna under rubriken ”fascism”, närda av nationalistisk hets och koncernernas rovkapitalism, den även antisemitiska anstuckna, de grövsta, omedelbart påverkade och retade massinstinkternas fascism signalerar den största fara för arbetarpartierna. Måste icke dessa aktivisera sina sociala program för att undgå att svämmas bort i malströmmen, att överflygas av den just genom sina slagords färgstarka, demagogiska enkelhet farliga propagandan. Det hastas verkligen med denna ”industriella demokratis” genomförande, det hastas med den fulla återställelsen av arbetarklassens och arbetarpartiets internationella solidaritet och samverkan, det hastas gentemot såväl fascistiska diktaturer som koncern- och börsdiktaturer. Var dag bringar nya sensationer, men även nya argument för en snar internationell överläggning inom arbetets värld om de hotande järntecknen.⁶⁸

Scenario av Europas framtid enligt *Tiden*

I min första artikel, skriven av Möller, finns det en relativt tydlig möjlighetsgelse av en nära framtid. Händelserna skulle följa på varandra; Tysklands stora betydelse för Europas utveckling drar i gång en kedjereaktion. Frankrikes reaktion på brott mot Versaillesfreden och Tysklands allians med Ryssland mot Polen, är exempel på vad som skulle kunna hända.

Vad gav då Möller för argument på att något skulle hota den rådande freden? Vad skulle kunna utlösa denna utveckling? Han analyserar en eventuell kommunistisk revolution. Med hjälp

⁶⁶ Tiden, nr 5, 1923, C. N. Carleson, *Diktaturer*, sid. 486

⁶⁷ Tiden, nr 5, 1923, Carleson, sid. 490

⁶⁸ Tiden, nr 5, 1923, Carleson, sid. 492f

av enkel överslagsräkning konstaterar han att de revolutionära krafterna är i stort numerärt underläge. Bland denna relativt fåtaliga skara råder också stor oenighet på revolutionens innehåll och omfattning.

Möller börjar en möjliggörande med att presentera organisationen Orgesch som en stor riskfaktor. Genom att sätta revanschtanken högt upp på sitt program och i sin propaganda kommer deras popularitet att öka. Möller anar här en möjlighet för den monarkistiska kontrarevolutionära rörelsen att samla hela det Tyska folket under en gemensam betydelsefull fråga: Versaillesfödragets orealistiska villkor. Revanschtanken och Orgesch har som grundidé att omintetgöra Versaillesfördraget, vilket i sin tur kommer att dra i gång en kedjereaktion. Frankrike kommer att reagera aggressivt mot brott mot Versaillesfreden. Tyskland finner då anledning att söka allians med Ryssland mot Polen.

Vad vi har att frukta, enligt Möller, är att större delen av vår världsdel åter blir ”en häkkittel”. Sichinsky utvecklar scenariot med att se närmare på vad som händer i Ryssland och dess randstater. Bolsjevismen är inget som kommer att vara bestående i Ryssland. Storryssland kommer att sönderfalla i flera mindre stater. Detta ska ses som en naturlig utveckling både politiskt som historiskt. Bolsjevismen har endast för tillfället skjutit denna utveckling på framtiden.

Sichinsky gör en möjliggörande och förutspår en ny storrysk stat efter det att bolsjevikerna förlorat makten, och/eller förutspår att de öst-europeiska staterna skall sluta sig närmare till Centraleuropa.

Carleson lägger en ytterligare nyans på tidskriftens syn på Europas utveckling. På grund av Europas omskakade tillstånd med en allmän ekonomisk misär ges här gott om utrymme för diverse diktaturer att blomma upp. Det finns även en hel del likheter i de olika diktaturerna hos till exempel Mussolini, Lenin och Hitler-Ludendorff-diktaturen. De fascistiska diktaturerna med sina färgstarka slagord och sin demagogiska farliga propaganda är hotande järntecken.

Men min tolkning är att Versaillesfrågan är här en viktig nyckelpunkt. En uttrycklig och tydlig synpunkt om tysklands fredsfördrag finns inte, men kan läsas mellan raderna. Versailles ses som en enande förtryckande symbol för det tyska folket att kämpa emot. Aktörerna Tyskland, Frankrike, Ryssland och Polen står alla redo för att hoppa i häkkitteln – detta, plus för-

varningen om ”Europas slutgiltiga nådestöt” ser jag som en tydlig möjlighetsägelse om ett nytt stort krig. Hela möjlighetsägelsen känns fullt genomförbar, det vill säga uppfyller intelligibilitet kraven. Jag finner det dock svårare att urskilja om det är frågan om metodisk eller informell scenariobeskrivning.

Det nya Sverige

Dr Paul Rohrbach⁶⁹ är författare till en artikel vid namn *Tysklands olycka*. Stora delar om artikeln handlar om Tysklands nationalitetsproblem. Riket som enades 1870 och bröt samman i världskriget bidrog till uppvaknandet av ett nationellt självmedvetande. Berömdheter som Schiller och Kant nämns och citeras i samband med jämförelser av, vad Rohrbach anser, andra stora nationer som romarriket, Storbritannien och Frankrike.⁷⁰

Kriget och förlusten av monarkin var ytterligare bidrag till Tysklands olycka. Handelsblockaden, som även varade en tid efter krigsslutet, ledde till hungersnöd vilket i sin tur ledde till att upp mot 800 personer dagligen dog i Tyskland. Att dödsfallen pga. blockaden totalt sett närmade sig millionstrecket var bekräftad av både tyska och engelska sakkunniga.⁷¹ Till detta kommer även det rådande ekonomiska läget; inflation, arbetslöshet och strejker som hämmade en konstruktiv utveckling. Rohrbach analyserar sedan olika möjligheter för utvecklingen i Tyskland. Den yttersta vänstern är kanske fåtaliga men har ändå relativt stort inflytande.

Om den yttersta högern, som gärna kopplar sig samman med den gamla tyska militarismen, skriver Rohrbach följande:

Militarismen i Tyskland är slut, och endast under en förutsättning kunde därifrån någon fara hota, nämligen om levnadsförhållandena för de borgerliga, alla dem, som icke kunde tänka på att hålla sig över vattnet genom strejker och socialistisk våldspolitik, skulle gestalta sig så eländig och förtvivlat, att de till sist vid talet om reaktion och motrevolution förlora all besinning. Det finns på högersidan fanatiker, som tro på möjligheten av en motrevolution och därför skulle vara beredda att försöka gå våldets väg, när omständigheterna synas gynnsamma.⁷²

⁶⁹ Paul Rohrbach, 1869–1956, balt-tysk författare, nära vän till ”nazistfilosofen” Alfred Rosenberg. <http://www.maebrussell.com/Sabotage/Sabotage%20ch%205.html>

⁷⁰ Det nya Sverige, nr 3, 1920, Rohrbach, Paul, *Tysklands olycka*, sid. 134-136

⁷¹ Det nya Sverige, nr 3, 1920, Rohrbach, sid. 142

⁷² Det nya Sverige, nr 3, 1920, Rohrbach, sid. 145

Citatet är intressant av flera skäl. Högersidans fanatiker som beredda att gå våldets väg, är givetvis av intresse. Vad som också är intressant är vad som kan liknas vid en motsägelse från Rohrbachs sida; han skriver först om hur illa det är ställt i Tyskland, och sedan anser han att den yttersta högern och militarismen inte är ett hot under förutsättningen att det inte blir värre. Men eftersom allt tycks peka på att det kommer att bli värre – är inte då den yttersta högern ett hot? Min poäng blir ännu tydligare i följande citat:

Den normala demokratiska utvecklingen i Tyskland är beroende av att de ekonomiska förhållandena återlänkas in på sunda banor. Härför tarvas kredit och råämnestillförsel, men de äro inte de enda nödvändiga förutsättningarna. De kunna medföra en lycklig verkan endast om fredsfördraget blir reviderat i de punkter, vilka i sin nuvarande form måste förinta Tysklands ekonomiska liv. /.../ Men det är ännu mycket tvivelaktigt, om ententen skall kunna inse detta.⁷³

Men sin egen logik borde han här också kunna erkänna hotet från den yttersta högern något tydligare. Finns det kanske en anledning till att han håller igen med denna eventuella hotbild? Sin egen syn, och vad han anser vara det tyska folkets syn, på det gällande fredsfördraget är mycket talande:

Och tyskarnas farhåga att freden, så länge den icke är reviderad i de omöjliga punkterna, icke kan bli en verklig fred för tyska folket utan blott betyder en förlängning av kriget med andra medel, den farhågan lägger sig som ett blytungt täcke över hela livet i Tyskland⁷⁴

Att Tyskland kommer på fötter igen är viktigt inte bara för sin egen skull utan även för hela Europa menar Rohrbach.

I striden mot bolsjevismen kommer Tyskland en gång vara outhärlig, och denna ser man i England alltjämt rycka närmare. Men Tyskland borde i öster aldrig inlåta sig på något annat program än fri självbestämning för alla folk på det gamla Rysslands område.⁷⁵

Sovjetrysslands öppna propagerande att sprida världsrevolutionen tas här av Rohrbach på allvar. Han tycks här hoppas på att Tyskland ska vara en fredlig demokratisk stat, och en garant för de östeuropeiska staternas självbestämmande.

⁷³ Det nya Sverige, nr 3, 1920, Rohrbach, sid. 145

⁷⁴ Det nya Sverige, nr 3, 1920, Rohrbach, sid. 145f

⁷⁵ Det nya Sverige, nr 3, 1920, Rohrbach, sid. 146

Bertil Malmberg⁷⁶ skriver 1921 en artikel med rubriken *Tyskland vid skiljevägen*. Han menar att Tysklands största olycka inte var nederlaget i kriget i sig, utan den politik som fördes efter kriget. Den tyska regeringens politiska värnlöshet överträffas endast dess politiska meningslöshet. Detta resulterade i folkets längtan av förändring som yttrade sig i politisk polarisering, både de vänsterradikala och de höger-radikal ökar nu i styrka.

De vänsterradikala tappar dock snart sitt försprång pga. diverse nidingsdåd, illa förberedda kupper och krävande strejker. Malmberg anger också ytterligare en anledning till att vänsterpartierna tappar till förmån för de partier åt höger, en anledning som jag inte kommer att analysera men som är intressant att peka på ändå.

Det är obegripligt, att ett så mäktigt parti, som den oavhängiga socialdemokratin var, och ett så framtidsdugligt parti, som det kommunistiska alljämnt är, kunde vara så okloka nog att besätta nästan alla ledande platser med israeliter, liksom bestode det tyska folket i sitt flertal av judar och icke av germaner. Det judehat, som är tyskarna medfött, stegrades härigenom oerhört, och det är ingen hemlighet, att vid valen 1920 många röstberättigade avgåvo sina sedlar till förmån för de tysk-nationella, icke så mycket på grund av sympati för deras partiprogram, som fastmer därför, att ingen plats i tyska riksdagen genom deras förvållande skulle komma att besättas av en jude.⁷⁷

Vad som speciellt intressant med Malmbergs artikel var hans analys om hur Tyskland skulle utvecklas politiskt. Han såg att i en sådan extrem situation som det tyska folket befann sig så skulle även en extrem politik kunna gro.

En del av folket väntar sig nu räddningen hos de vänsterradikala, en annan del hos den yttersta högern. Vad som ännu håller mittenpartierna samman, är ingenting annat, än det bleka vankelmodets rädsla för en befriande gärning. /.../ Ännu är det lugnt i Tyskland, men det är ett lugn före stormen, vilket när som helst kan bryta lös. Varje politisk orienterad människa inser, att så som hittills skall det icke vidare kunna fortgå. I vårt ända ner till boten upprörda århundrade finns det icke längre någon gyllene medelväg. Kriget har gjort människorna hårda. Fanatismen och det hänsynslösa våldet skola segra över alla arter av pacifism, och det är endast fråga om vem som kommer att triumfera – de radikala till vänster heller de till höger. Detta är det stora spørsmålet, som sysselsätter alla, det stora, avgörande spørsmålet i ögonblickets Tyskland. Och, i sanning, om någonsin ett folk har varit i be-

⁷⁶ Bertil Malmberg, 1889-1958, diktare, bodde i Tyskland i tio år, bla under kriget och Versaillesfreden. Såg positivt på Hitlers politik i början av 20-talet och tog avstånd från honom i slutet av 30-talet. Svenskt biografiskt lexicon, band 24 sid. 735-740

⁷⁷ Det nya Sverige, nr 1, 1921, Malmberg, *Tyskland vid skiljevägen*, sid. 42

hov av en ledande järnhård hand, är det våra dagars tyska folk. Allt sedan det ödesdigra sammanbrottet 1918 har man förgäves väntat på en räddare, en Bismarck eller en Lenin. Folket törstar efter frälsning till varje pris. Slagorden kommunism och nationalism äro nödrop, sprungna ur en gemensam längtan. Segrare blir i den stora slutkampen det parti, som kan ställa den störste mannen.⁷⁸

Min nästa artikel saknar underskrift. Det var troligen Adrian Molin själv som skrev artikeln med namnet *Världskriget fortsätter*. Skribenten, vem det än nu må vara, ifrågasätter om kulturen för den världshistoriska kris, som nu genomlids, verkligen var kriget 1914-1918. Han frågar sig vart det egentligen är på väg med den västerländska kulturen.

För Europas vidkommande är det två problem, som dominera: Ententens skadeståndspolitik i väster och Sovjet-Ryssland i öster, bägge på ett skickelsdigert sätt förbundna genom anknytningen till Tyskland. Vad då först ententen angår, är det påtagligt, att Versaillesfreden är praktiskt utförbar.⁷⁹

Skribenten fortsätter sedan med att förklara det stora skadeståndsbelopp med att likställa det med ett slavkontrakt. Versailleskontrakten är så enfaldigt skrivet att det inte verkar rimligt att det ens är tanken att det ska vara genomförbart. En misstanke väcks här att det egentligen är Tysklands gränsprovinser som Frankrike är ute efter, skadeståndspolitiken är en förklädd vilja att rita om gränserna mellan Frankrike och Tyskland. De franska och engelska politikerna anklagas också för att vilseleda sina egna medborgare med ”folkfantasin” att Tyskland faktiskt är kapabel att betala vad som är angivet i fredskontraktet. Politiken som förs mot Tyskland liknas vid en åderlåtning, en medveten sårande handling vars avsikt kan anas i Clemenceaus uttalande att ”det finns 20 miljoner tyskar för mycket i världen”⁸⁰

Varthän det slutligen leder, kan ingen profetera. Det enda vissa är, att Versailles-traktaten måste revideras på det ena eller andra sättet. I godo till fredens och Europas fromma – i ondo genom nya krig, där Tyskland givetvis söker sig bättre bundsförvanter än sist och sannolikt finner dem bland de av Folk-förbundets bannlysta.⁸¹

Ytterst kortfattat nämner skribenten ytterligare ett orosmoln som gör denna artikel unik i jämförelse med mina andra artiklar.

⁷⁸ Det nya Sverige, nr 1, 1921, Malmberg, sid. 43

⁷⁹ Det nya Sverige, nr 3, 1921, *Världskriget fortsätter*, sid. 89f

⁸⁰ Det nya Sverige, nr 3, 1921, sid. 90f

⁸¹ Det nya Sverige, nr 3, 1921, sid. 91

Skulle därtill komma en kraftmätning mellan U.S.A och Japan med dess överskådliga följder för hela världen, måste sannerligen varje folk till det yttersta vara på sin vakt.⁸²

Vidare förutspår skribenten, i fallet att en revidering av Versaillesavtalet inte blir av, ett nytt krig där Tyskland troligen kommer att söka bundsförvanter bland de av Folk-förbundets bannlysta.

Spörsmålet om Sovjet-Rysslands framtid får därmed sin särskilda betydelse. /.../ Hur stora förändringar än bilva i Rysslands inre styrelse, kommer Lenin helt säkert att liksom det Napoleonska konsulatet och kejsardömet bibehålla det bolsjevistiska frimärket för att därigenom alltjämnt kunna använda den proletära världsrevolutionen som sitt förnämsta utrikespolitiska vapen. För Rysslands grannar äro dessa framtidsperspektiv synnerligen oroande.⁸³

För Sveriges del blir då följande intressant:

För Rysslands grannar äro dessa framtidsperspektiv synnerligen oroande. Det gäller också för oss svenskar att med största uppmärksamhet följa det skiftande utrikesläget, så att vi icke under denna världshistoriska kris bliva lika desorienterade som för hundra år sedan, då vi skyndade oss att välja en fransk marskalk till tronföljare i förhoppning att därmed vinna Napoleons ynnest, och då valde hans bittraste ovän och rival sedan gammalt,⁸⁴

Intressant analys av hur Sverige har hanterat kriser hittills. Vidare har han inte ha mycket till övers för hur det svenska folket kommer att hantera kommande kriser heller.

Månne icke tiden nu är kommen för en närmare granskning av vår hittillsvarande utrikespolitik? Vi ha visserligen fått en utrikesnämnd i riksdagen, men det är bara en ny upplaga av det gamla hemliga utskottet, och någon större respekt för dess insatser har man ingen anledning att hysa. Det svenska folket förefaller emellertid dessvärre så bedrövat av de sista årens världskakande händelser, att det intresse, som närmast före och under kriget fanns för utrikesfrågor, synes alldeles bortdomnat. Vilka smällar tätt invid sitt öra skola svenskarna behöva för att på nytt vakna upp och se världsläget fruktansvärda allvar i ögonen?⁸⁵

⁸² Det nya Sverige, nr 3, 1921, sid. 92

⁸³ Det nya Sverige, nr 3, 1921, sid. 91

⁸⁴ Det nya Sverige, nr 3, 1921, sid. 91f

⁸⁵ Det nya Sverige, nr 3, 1921, sid. 92

Två år efter min författarlösa artikel var skriven skrivs en liknade artikel på samma tema, även denna gång är den inte underskriven. Och återigen misstänker jag att det är redaktör Molin själv som står bakom artikeln. Artikeln har rubriken *Kriget i freden* och har många likheter med föregående artikel. Världskriget 1914-1918 var bara en akt i den pågående världshistoriska omvälvningen, likheter med Napoleonkrigens tid, och där Versaillesfredens beskriv som att ”nästan varje paragraf icke blott är en utmaning mot rättskänslan och förnuftet utan innebär ett frö till förvecklingar och konflikter.”⁸⁶

En intressant jämförelse görs också; Westfaliska freden var en ”hygglig uppgörelse” och ”slöts som en evig fred”, medan Versaillesfreden är starten på ett evigt krig.

Vidare antyder skribenten att både England och USA har mer eller mindre insett hur omöjlig situationen är för Tyskland, men att de inte lyckats påverka Frankrike med sina åsikter. England har samtidigt sina egna problem i Mindre Asien, och här anas nya olycksaliga paktbildningar liknande dem innan kriget.

Om Frankrike nu försöker ett bytesanbud till England: hjälp mot Turkiet under förutsättning av Englands sanktion till Ruhraktionen, kan man icke så noga veta, vad England anser sig tvunget svara. Men därmed sammansvetsas också Tyskland och Turkiet med gemensam basering på Ryssland, och fältet är då fritt för kombinationer och katastrofer av oöverskådlig räckvidd. Eller så brister det tyska tålmodet vilken dag som helst, och då torde stunden vara kommen för Polen att fullgöra sin förbundsplikt mot Frankrike. Och vad gör då Ryssland?⁸⁷

I artikeln finns även en hel del kritik mot den politik som förts i Sverige under de tjugo första åren av nittonhundratalet. Så sent som juli 1914 så betecknades allt tal om ett eventuellt världskrig som en ”högerlögn” av hr Branting och hela den svenska vänsterideologin. Kriget, efter det hade slutat, skulle sedan ha varit ”det sista kriget” och ”demokratins och avrustningens slutgiltiga triumf”. Med tanke på detta skriver skribenten detta:

Men hur har det gått? Europa är mera militaristiskt än någonsin och krigsfaran har icke minskats, fastän alla kejsarkronor krossats i vår världsdel.⁸⁸

⁸⁶ Det nya Sverige, nr 2, 1923, *Kriget i freden*, sid. 56f

⁸⁷ Det nya Sverige, nr 2, 1923, sid. 59

⁸⁸ Det nya Sverige, nr 2, 1923, sid. 59

Sveriges medlemskap i NF ses som att frivilligt låta sig bli slav. Anledningen till detta är att vänstern ska befrias från alla utrikespolitiska bekymmer, detta för att kunna koncentrera sig på nedrustning. Branting skulle kunna tänkas medla mellan Frankrike och Tyskland i situationen med Ruhrockupationen. Men artikelförfattaren kan redan förutspå vad Poincaré skulle svara:

Er medling behöver jag icke. Men Sveriges krigsmakt skulle snart komma mig väl till pass.⁸⁹

Scenario av Europas framtid enligt *Det nya Sverige*

Rohrbach analyserar militarismen i Tyskland och kommer med möjlighetsägelsen att högersidans fanatiker kommer att vara beredda att försöka gå våldets väg när omständigheterna ”synas gynnsamma”. Eftersom en normal demokratisk utvecklingen i Tyskland är beroende av att de ekonomiska förhållandena förbättras måste fredsfördraget revideras. Men det är ännu mycket tvivelaktigt om ententen inser detta. Versaillesfördraget i sin nuvarande form ses som en förlängning av kriget med andra medel, vilket har lagt sig som ett blytungt täcke över hela livet i Tyskland. Att Tyskland kommer på fötter igen är viktigt inte bara för sakens egen skull utan även för hela Europa. I striden mot bolsjevismen kommer Tyskland att vara outhärligt. Sovjetrysslands öppna propagerande att sprida den kommunistiska revolutionen vidare är allvarligt. Här är ett hopp om att Tyskland ska vara en fredlig demokratisk stat, och en garant för de östeuropeiska staternas självbestämmande.

Malmberg bygger på scenariot. Det ekonomiska och politiska läget i Tyskland har lett till folkets längtan av förändring som yttrar sig i politisk polarisering, både åt extremvänstern och åt extremhögern. Ännu är det lugnt i Tyskland, men det är ett lugn före stormen, vilket när som helst kommer att bryta lös. Fanatismen och det hänsynslösa våldet kommer att segra över alla arter av pacifism, och det är endast fråga om vem som kommer att triumfera – de radikala till vänster heller till höger. Vad det tyska folket behöver är en ledande som kan styra med järnhand. Allt sedan det ödesdigra sammanbrottet 1918 har man förgäves väntat på en räddare, mannen som ska styra med järnhand likt Bismarck eller Lenin. ”Folket törstar efter frälsning till varje pris.”

Scenariot byggs på ytterligare med ett antal ledarartiklar. Det är troligen redaktör Molin själv som är skribent. Europa har två problem som måste lösas för en positiv utveckling av framtiden; Ententens skadeståndspolitik och Sovjet-Ryssland. Båda problemen är i intim anknytning med utvecklingen i Tyskland. Versaillesfreden är praktiskt utförbar och är egentligen en förklädd vilja från Frankrikes sida att rita om gränserna mot Tyskland. Vart det slutligen leder kan ingen profetera. Det enda vissa är, att Versailles-traktaten måste revideras på det ena eller andra sättet. Ett sätt är fredens väg – nya realistiska kompromisser. Andra sättet är krigets väg - nya krig, där Tyskland söker sig bättre bundsförvanter än i förra kriget och sannolikt finner dem bland de av NF bannlysta. Frågan om Sovjet-Rysslands framtid får särskild betydelse. Ur ett framtidsperspektiv har Rysslands grannar all anledning att vara oroade. Världskriget 1914-1918 var bara en akt i den pågående världshistoriska omvälvningen. Likheter med Napoleonkrigens tid kan här uttydas. Versaillesfreden är ett frö till förvecklingar och konflikter. Versaillesfreden är starten på ett evigt krig. Europa är mer militaristiskt än någonsin och krigsfaran har inte minskats.

Scenariots element är tydliga; ett Tyskland med extrema politiska element, ett Frankrike som är motvilligt att kompromissa och ett för världsrevolution propagerande Ryssland. Versaillesfördraget är ett frö till framtida krig och kommer att revideras, kanske med våld. Högersidans fanatiker kommer att gå våldets väg när ”omständigheterna synas gynnsamma”, vilket de är inom en snar framtid. Scenariot är fullt förståeligt och uppfyller intelligibilitetkraven. Även om intentionen var att artiklarna ska vara objektiva, eller i alla fall ska förstås som objektiva, så anser jag att scenariot som artiklarna tillsammans genererar blir mer av den informella arten än en metodisk.

Nya Vägar

Denna tidskrift började inte ges ut förrän 1923, trots detta sena årtal i sammanhanget har jag funnit en hel del intressant material.

I nummer två, tre och fyra finns en artikelserie om Ruhrockupationen, hela serien är skriven av tidskriftens redaktör Gust. E Dahlberg⁹⁰. Den första artikeln i serien, *Den knutna nävens politik*, försöker hålla sig neutral i frågan om ockupationen är rätt eller fel. Både Frankri-

⁸⁹ Det nya Sverige, nr 2, 1923, sid. 60

⁹⁰ Gust. E Dahlberg, Svenska Freds- och Skiljedomsföreningens ordförande 1921

kes ”tvingande skäl” och Tysklands begränsade förmåga att betala enligt Versaillesfördraget tas upp och analyseras. Men som han också skriver:

För den neutrala betraktaren ter sig nog saken så, att klokheten snarare än rättmätigheten av Frankrikes handlingsätt kan sättas i fråga. /.../ Allt synes giva vid handen, att Frankrike slagit in på en väg, som i stället för att leda till skadeståndsproblemets lösning, innebär möjligheten att komma i de svåraste förvecklingar, ja åter tända krigsfacklan.⁹¹

Denna utveckling i Europa ser skribenten som ytterst problematisk för fredsvännerna, och det ställer hårda krav på dem att propagera fredstanken övertygande både nationellt och internationellt.

Den andra artikeln i serien börjar med att beskriva situationen som än mera allvarlig då Frankrike marscherar in i de ockuperade områdena med mer och mer trupper, både med ”thancs och kulsprutor”. Dahlberg uppmanar alla fredsvänner att organisera sig och göra sin röst hörd. Kanske skulle då NF känna att de har opinionen med sig och då agera.⁹²

Den tredje och avslutande artikeln inleds med fredsvännernas gamla sats ”våld föder våld”, med påbyggnaden att våld även föder hat, hämndtörst, motvåld och nya våldsdåd, vilket är mycket beskrivande i Ruhrsituationen.

De ockuperande makterna torde få göra den erfarenhet att den fredliga överenskommelsens väg säkerligen lett till för dem förmånligare än en nu inslagna. /.../ Vad som nu ser vid Ruhr kan knappast lämna någon tänkande människa oberörd. Får utvecklingen ostört fortgå i nu inslagen riktning, hotas världen av ett nytt fruktansvärt krig.⁹³

Som avslutning på artikelserien uppmanas återigen ”allt fredsfolk” att aktivera sig och kämpa mot tidens destruktiva krafter.

Artikeln med rubriken *Hur fredsidén skall utrota krigsandan* tycktes lovande för mitt arbete på ett mycket direkt sätt. Men användningen av artikeln kommer troligen att bli mer indirekt.

Är inte den politiska luften i världen nu åter laddad så förskräckligt explosiv, att folk- och landförödande mordiska sammandrabbningar på mer än ett håll

⁹¹ Nya vägar, nr 2, 1923, Gust. E Dahlberg, *Den knutna nävens politik*, sid. 14

⁹² Nya vägar, nr 3, 1923, Gust. E Dahlberg, *Kraftmätningen vid Ruhr*, sid. 19

⁹³ Nya vägar, nr 4, 1923, Gust. E Dahlberg, *Äventyret vid Ruhr*, sid. 27

synas när som helst kunna inträffa? I Ruhr och Baden ser det ju krigiskt ut. Turkiet och Grekland äro som arga blodhundar färdiga att ge sig i kamp med varandra. Polen gör sig i ordning att hugga in mot Tyskland, om detta söker militäriskt hejda Frankrike. Och Ryssland mobiliserar för att i fall av behov ge Tyskland stöd.⁹⁴

Artikeln fortsätter sedan med att fredsrörelsen, via den för mig okände skribenten Axel Svenson, förklara sig fri från alla anklagelser som ineffektivitet, långsamhet och misslyckanden. Det är inget fel med fredstanken. Anklagelserna kommer från okunniga högervridna militaris-ter inom pressen. Skribenten erkänner ändå att det trots allt funnits många fredsförkunnare som brustit i talang, värtalighet och förmåga att framställa sina åsikter.

Tillsist kommer då förklaringen hur fredsidén ska utrota krigsandan:

Men predika i stället med övertygelse och hänförelse överallt, i alla lands överklasser, fredsidén; kristendomen, skiljedomsmetoden, och hatet, våldsinnet skola upphöra.⁹⁵

Jag hittade en mycket intressant notis under rubriken *Från det internationella arbetsfältet*. Här presenteras en varning till det tyska folket, sammanställd av den tyska fredsorganisationen *Aldrig mera krig* och arton andra pacifistiska och kulturella organisationer i Tyskland. Jag väljer att presentera den i sin helhet, precis som *Nya vägar* gjorde.

Den berättigade harmen över den nya, av det franska militär- och kapitalistvåldet företagna våldsakten, kommer att av ljusskygga och samvetslösa hetsare utnyttjas för att locka eder till krigiska äventyr. Den framträdande chauvinistiska lidelsen har redan lyckats i betänklig grad.

I denna stund tillropa vi Eder

BEHÅLLEN HUVUDET KLART!

Tänken I verkligen börja ett krig?

Hur skulle ni kunna föra ett krig? Tyskland har inga penningar, inga stor-kampsvapen, däremot millioner hungrande offer från det icke ännu fullt avslutande världskriget. Varest skulle detta krig föras? På tysk mark, från östan och västan skulle främmande trupper översvämma och föröda vårt land, till och med om kriget bleve för Tyskland segerrikt. Vad bleve dess resultat? Nytt blod, nya tårar skulle flyta. Ruhrschaktens öde bleve de nordfranska gruvornas. Tysklands ekonomiska ruin och Europas undergång vore därmed

⁹⁴ Nya vägar, nr 7, 1923, Axel Svenson, *Hur fredsidén skall utrota krigsandan*, sid. 53

⁹⁵ Nya vägar, nr 7, 1923, Svenson, sid. 54

besegrade. Allena triumferade bleve den internationella reaktionen och den internationella kapitalismen, vilka bära den huvudsakliga skulden till världskriget och våra dagars stora nöd.

Detta är den nyktra sanningen.

Lyssna icke till viskningarne om hjälp av ryska vapen. Man bedrager eder därmed, liksom man bedrog eder under 5 långa, förskräckliga krigsår. Avsäg eder varje form av 'enhetsfront' med alla slag av krigsmakare!

Bekämpa varje hetsare!

Den minsta oförsiktighet kan försätta oss i en falsk ställning inför hela världen.⁹⁶

Freds rörelsen i Tyskland har här en intressant varning. Tillräckligt intressant för att den svenska fredstidskriften ska trycka den. Men varningen kan också tolkas som en tänkt framtid, en mörk syn på Europas framtid om fel personer får för mycket uppmärksamhet och makt.

Nästa artikel är en svensk översättning av G. D Morels artikel med namn *Säkerhet för Tyskland*. Den är tredje delen av en artikelserie, första och andra delen beskrev Frankrikes och Englands syn på imperialism. Författaren menar att:

Säkerhet för Tyskland är emellertid för oss av lika stor betydelse som för vilken annan stat som helst, icke blott ur synpunkten av internationell fred – ty om någon av Europas stora statliga enheter befinner sig i osäkerhetstillstånd, kan ingen av de andra vara säker.⁹⁷

Att alla tre stormakter är i balans med sig själva och med varandra är alltså nödvändigt för stabiliteten och freden i Europa. Frankrikes militära överlägsenhet, Englands kompromissande och Tysklands kris är alla hot mot den bräckliga freden. En fred som fått sig en påtaglig törn av Ruhrockupationen. Men en reträtt av de franska trupperna hade inte gjort allt bra igen.

Ingen avrustningsplan eller territoriell avväpning tjänar freden, om den endast är ensidig.⁹⁸

Avsikten med Versaillesfördraget är klart för Morel; strategiskt övertag med ockupation av Elsas, ensidig avväpning och ”målet är icke fred utan herravälde.” Morel kommer med en

⁹⁶ Nya vägar, nr 7, 1923, *Kampen mot krigshetsen i Tyskland*, sid. 55

⁹⁷ Nya vägar, nr 14, 1923, Morel, G.D., *Säkerhet för Tyskland*, sid. 109

⁹⁸ Nya vägar, nr 14, 1923, Morel, sid. 109

lösning till den stora faran som hotar Europa, en lösning som han förstår endast är ett önsketänkande.

Det enda internationella statsmaskineri genom vilket Europas nationer kunna vinna trygghet är ett allmänt, demokratiskt Nationernas Förbund. Äro de i världskriget segrande europeiska regeringarna beredda att skapa något sådant? *För visso icke.*⁹⁹

Min avslutande artikel i tidskriften *Nya Vägar* skiljer sig något från mina övriga artiklar. Dels för att skribenten är en kvinna, Jenny Richter Velandar, och dels för den religiösa underton som finns i artikeln. Inte för att artikeln är i ren kristen stil med något religiöst frälsande budskap, utan jag syftar på användningen av religiösa metaforer och dess mytologiska röda tråd. Jag har tyvärr inte hittat mer information om denna skribent. Artikeln är bedömt ändå en syn på utvecklingen av Europas framtid, exempelvis:

Vad människan sår, det skall hon också uppskåra. Goda gärningar och visa tankar utforma hennes gestalt i gudalik skönhet. De fridsamma skola besitta jorden, men den som griper till svärd skall med svärd förgås.¹⁰⁰

Intressant nog med denna artikel är dess problematisering kring historiesyn, ett ämne som jag snuddade vid i mitt inledningskapitel. Med ovanstående citat i åtanke målar Richter upp historien som en enformig upprepning av brott och straff. Frankrike liknas vid hämnaren, en straffare som dock, likt så många andra hämnare, inte besinnar sig. Nemesis måste nu ta hand om hämnaren också.

Frankrike berusades av världens sympatier och av sin roll av hämnares roll och märkte icke att det vida överskred den gräns, som rättvisa och klokhet satte. /.../ Månne i fredskrisens dimmor och dis dunkla makter sträcka sig efter Nemesis blodiga glaven? Finns ingen makt att sätta mot hatets och våldets? Jo, kärlekens allmakt, hittills alltid törnekrönt på jorden.¹⁰¹

Velandar ser Ryssland som ett stort hot mot Tyskland.

⁹⁹ *Nya vägar*, nr 14, 1923, Morel, sid. 110

¹⁰⁰ *Nya vägar*, nr 22, 1923, Richter Velandar, Jenny, *Politikens Nemesis Divina*, sid. 169

¹⁰¹ *Nya vägar*, nr 22, 1923, Richter Velandar, sid. 170

Vad ska ske om Tyskland icke vill sona sin skuld, utan fortfar att vara storfinansens legodräng? Då ser det i Ryssland sitt öde. Om det fortsätter med att låta mammonismen bryta ner dess intelligens, dess etiska vilja, dess germanska idealitet, då kan ingen makt på jorden rädda det från sovjet.¹⁰²

Scenario av Europas framtid enligt *Nya Vägar*

Dahlberg anser att den väg Frankrike slagit in på inte leder till skadeståndsproblemets lösning, utan innebär istället svåra förvecklingar och konflikter. Förvecklingar som i värsta fall kommer att leda till nya krig. Våld föder hat, hämndtörst, motvåld och nya våldsdåd. Utvecklingen i Ruhr pekar på att världen hotas av ett nytt fruktansvärt krig. Morels menar att utvecklingen i Tyskland är av stor betydelse för både Europa och den internationella freden. Europas stormakter, England, Frankrike och Tyskland måste vara i balans med sig själva och med varandra, detta för stabiliteten och freden i Europa. Frankrikes militära överlägsenhet, Englands kompromissande och Tysklands kris är alla hot mot den bräckliga freden. En fred som fått sig en påtaglig törn av Ruhrockupationen. Velander ger en ytterligare nyans till scenariot. Historien är som en enformig upprepning av brott och straff. Frankrike berusades av världens sympatier och av sin roll som hämnare, och märkte inte att de överskred den gräns som rättvisa och klokhet satte. Vem kommer nu att ta på sig rollen som hämnare mot Frankrike?

Scenariots element är här återigen de stora betydelsefulla nationerna i Europa. Versaillesfördraget ses som ett stort problem som måste lösas, annars hotas Europa av nya krig. Våld föder våld och historien kommer att upprepa sig igen med nya hämnare. Scenariot som denna tidskrift ger som möjliggöring är inte speciellt specifikt eller detaljerat, men uppfyller ändå intelligibilitets kraven. Huruvida möjliggöringen är scenariobeskrivning av informell eller metodisk typ är svårt att avgöra på grund av dess brist på detaljer. Men tendenser till informell scenariobeskrivning kan urskiljas.

Vårt Försvar

Min första artikel från denna tidskrift är skriven av major Harald Malmberg¹⁰³ och har rubriken *Försvarsrevisionen*. I sin helhet handlar den om behovet av att minska försvarskostnadens del av statens totala utgifter. Enligt artikeln har denna kostnad minskat från ca 50 % 1910 till

¹⁰² Nya vägar, nr 22, 1923, Richter Velander, sid. 170

ca 29 % 1919, och spås för 1920 bli än lägre. Jag finner följande intressant som syn på hur läget är i Europa:

En allmän rustningsminskning vore att förvänta över hela världen i samband med instiftandet av Nationernas förbund, och därvid kunna även vi utan fara följa med, vilken vore nödvändigt, emedan 1914 års försvarsorganisation ansågs överstiga landets ekonomiska bärkraft. Det synes emellertid vara skäl att något närmare granska, huru det förhåller sig med de faktorer, på vilka en nedskrivning av vårt försvar framför allt skulle grundas. Ser man då först på den väntade rustningsminskningen, har denna hittills i huvudsak alldeles uteblivit inom alla de i kriget deltagande länder, vilka icke genom segrarnas maktbud tvingas att vidtaga en sådan. /.../ Stridsvärdet på de nuvarande försvarsorganisationerna har därför ingalunda sänkts utan tvärtom ökats i icke oväsentlig grad, samtidigt som utgifterna för försvaret avsevärt stigit i höjden.¹⁰⁴

En fortsatt hög prioritering av förvaret hos segermakterna bör rimligtvis vara en fingervisning om hur även Sverige bör prioritera. Och om NF har skribenten inga höga tankar.

Hittills har detta förbund visat den sorgligaste maktlöshet; blott mot nationer, som göra sig själva ännu maktlösare, kan det driva sin vilja igenom, och därför ha vi hittills för vår dryga anpart av utgifterna för förbundets administration från dess sida endast erfarit missräkningar och smälek.¹⁰⁵

Med dessa två premisser drar Malmberg följande slutsats:

Möjligen kan just nu en viss känsla av minskad fara vara berättigad bl. a. på grund av den ekonomiska depressionen, som vilar tungt över hela världen, men lugnet kan icke bli långvarigt. Knappast någonsin förr ha så många oförätter skurit ända in i märg och ben på stora folk som i våra dagar, och därmed har även skapats konflikthanteringar, vilka blott vänta sin stund för att utlösa sig i nya krig. Och även om vi själva skulle anse oss ligga utanför området för dessa tvisteämnen, är därmed freden ingalunda tryggad, ty då elden är lös hos grannen, må var och en se till, att han har sina skyddsmedel i ordning, ty då är faran nära.¹⁰⁶

Att det då rådande relativt fredliga Europa var allt annat än stabilt anser Malmberg vara anledning nog att noga överväga hur och vad som ska prioriteras bort inom försvaret. Hur för-

¹⁰³ Harald Malmberg, 1879-1933, lärare vid krigshögskolan 1916-1919, officer i generalstaben 1920-26, försvarsminister 1928-30. Svenskt biografiskt lexicon, band 24 sid. 744-745

¹⁰⁴ Vårt Försvar, nr 1, 1921, Malmberg, Harald, *Försvarsrevisionen*, sid. 20

¹⁰⁵ Vårt Försvar, nr 1, 1921, Malmberg, sid. 20f

¹⁰⁶ Vårt Försvar, nr 1, 1921, Malmberg, sid. 22

delningen mellan infanteriet, kavalleriet och flottan bör se ut enligt skribenten kommer jag inte att redovisa, men jag anser det intressant att nämna vad Malmberg anser att Sverige bör satsa på.

Vårt flygväsen måste helt omskapas och få en betydligt mer omfattande organisation än den nuvarande med endast ett flygkompani vid Fälttelegrafikåren. Detta fyller icke alls de krav, som kriget visat att man kan och måste ställa på flygväsendet. En ökning är nödvändig, varvid även en lösbrytning från Fälttelegrafikåren måste ske. /.../ Huruvida vår organisation nu bör upptaga pansarvagnar av tanktyp kan däremot vara tvivelaktigt. Detta stridsmedel befinner sig ännu i sin linda, och de nuvarande konstruktionerna äro behäftade med en hel del betänkliga svagheter. /.../ Förvarsmedel mot pansarvagnar äro däremot nödvändiga¹⁰⁷

Att Europa inte har utvecklats mot internationellt samförstånd och gemensam nedrustning ser Malmberg som argument att, om kanske inte helt avskryva beslutet att genomdriva försvarsrevisionen, men åtminstone att regeringen omvärderar omfattningen av revisionen.

I en artikel med titel *Vårt försvar* analyserar en okänd författare både Sveriges läge och lägets militära krav. Fredens nya gränser och det nya politiska läget i Ryssland har genererat fram ett nytt krigspolitiskt läge. Vid världskrigets slut gick en våg av glada förhoppningar om allmän fred och försoning genom större delen av mänskligheten. Fredsfantasterna yrade om aldrig mera krig och många rycktes med i den optimistiska stämningen oberoende av de verkliga förhållandena.

I denna stämning tillsattes vår försvarsrevision, och av den fick dess instruktion mycket av sin prägel. Det behöver väl icke påpekas, att de stora förhoppningar om allmän fredsvilja och försoning slagit fel. Det med så stora förväntningar grundade Nationernas Förbund har hittills som freds- och rättsfaktor visat sig vara av noll och intet värde.¹⁰⁸

Utsikten för freden i Europa är inte bra, och skribenten fortsätter:

Världen är säkert lika ond som någonsin förr och faran för förvecklingar inom en icke för avlägsen framtid alldeles särskilt stor. Hela östra Europa befinner sig i en jäsande omstötningsperiod med ständiga konflikter av allvarligaste slag.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Vårt Försvar, nr 1, 1921, Malmberg, sid. 28

¹⁰⁸ Vårt Försvar, nr 1, 1922, *Vårt försvar II. Lägets militära krav*, sid. 8

¹⁰⁹ Vårt Försvar, nr 1, 1922, *Vårt försvar II. Lägets militära krav*, sid. 8

Om Ryssland står följande att läsa:

Erfarenheten lär, att Ryssland aldrig varit för grannarna farligare än i sina inre nydaningstider. /.../ Bryter sig det Ryssland, som förklarar all västerländsk ordning krig, i sin nya gestaltning fram till Bottniska viken igen, då är läget betydligt farligare än före 1914.¹¹⁰

Ryssland liknas vidare vid ”en oberäknelig virvel” som är till stor fara för sina grannar.

Ryssland är och sannolikt förblir det farligaste hotet mot vår frihet och integritet, och därför måste våra försvarsanstalter framför allt taga hänsyn till, huru detta hot skall avvärdas.¹¹¹

Även hur Sveriges krigspolitiska läge har förändrats sedan världskrigets slut diskuteras. Ryssland är förstått fortfarande det stora hotet men med en viktig förändring: Sveriges strategiska gräns går, sedan Finlands självständighet 1809, ”vid Systerbäck i stället för Torneå.” Och som den okände skribenten skriver, så ”äro två starkare än en” och ”att freden icke tryggas med korslagda händer”.¹¹² Med tanke på detta skriver han så här:

Det måste därvid främst ligga i vårt intresse att med alla medel hindra Ryssland att åter uppsluka Finland, ty på annan väg än över detta land ha vi knappast anledning att räkna med allvarlig fara för vår existens.¹¹³

Artikeln anser inte att Europa har stabiliserats efter krigets slut, och med detta i åtanke anser han att de svenska politikerna bör gå försiktigt fram i den pågående försvarsrevisionen.

Besparingarna böra främst gå ut över de delar, där de utan fara kunna göras; måste de även träffa våra försvarsanstalter, ligger det vikt uppå, att de vidtagas på ett sådant sätt, att organisationens ram och därmed möjligheterna till en hastig återuppbyggnad noggrant bevaras, åtminstone intill dess lugnare tider inträtt.¹¹⁴

¹¹⁰ Vårt Försvar, nr 1, 1922, *Vårt försvar I Sveriges läge*, sid. 6f

¹¹¹ Vårt Försvar, nr 1, 1922, *Vårt försvar II Lägets militära krav*, sid. 8f

¹¹² Vårt Försvar, nr 1, 1922, *Vårt försvar I Sveriges läge*, sid. 7

¹¹³ Vårt Försvar, nr 1, 1922, *Vårt försvar II Lägets militära krav*, sid. 9

¹¹⁴ Vårt Försvar, nr 1, 1922, sid. 10

Fredens hotade framtid beskrivs som än mörkare året därpå i artikeln *Den ohållbara grunden*. Artikeln uppmanar alla goda krafter inom landet att se långsiktigt och ge en enad insats för en ljusare framtid.

Tiden är nu inne att fordra allmänt erkännande i en avgörande huvudpunkt. Världen är icke sådan som mången trodde att den skulle bli. Den varmhjärtade framtidstro på ett fredens, ja snart sagt meningslöshetens herravälde i folkets samliv har gäckats på ett sätt, som ej gärna kunnat vara fullständigare. Hela det politiska systemet befinner sig i skälkning. Faror eller i bästa fall frågetecken stå skrivna på alla horisonter. Mellaneuropa hotar att taga steget ut från jäsning till upplösning. Östeuropa är mer än någonsin det stora obekanta, en härd för hemligheter, som väntar på att uppenbaras, en gömma för lavinartade krafter, vilka rörelsebanor ingen kan i förväg beräkna. De otaliga nya statsgränserna bära i stor utsträckning på en belastning av sprängämnen, som trotsar varje jämförelse med förhållanden under tidigare epoker. Den radikalt förvandlade politiska geografin rymmer en bottensats av stundande våldsamma förvecklingar, som endast för ögonblicket trängs tillbaka under trycket av svält och vanmakt; hela sydöstra Europa bär vittne därom.

115

Titeln på artikeln syftar inte bara på en ohållbar grund för Europa, utan även på den grund med vilket försvarsrevisionen författades. Enligt artikeln är revisionen byggd på grunden att Europa var på väg in i en fredlig och avrustande epok, vilket visade sig vara helt felaktigt. Sveriges försvar är inget självändamål, skriver skribenten. Och i jämförelse med andra länder och med tanke på framtiden skriver han så här:

Vårt folk har dock ingen anledning att bedöma sin ekonomiska situation alltför pessimistiskt; andra folk finna veterligen våra förhållanden avundsvärda, utan att därför drömma om det militära försvarets försättande ur effektivitet.¹¹⁶

Scenario av Europas framtid enligt *Vårt Försvar*

Malmbergs syn på Europas utveckling är att stridsvärdet på de nuvarande försvarsorganisationerna inte har sänkts utan tvärtom ökats i icke oväsentlig grad. NF har endast visat en sorglig maktlöshet. En viss känsla av minskad fara vara berättigad bland annat på grund av den ekonomiska depressionen, som vilar tungt över hela världen, men lugnet kommer inte bli långvarigt. Knappast någonsin förr har så många oförrätter och konflikthanledningar funnits, som

¹¹⁵ Vårt Försvar, nr 1, 1923, *Den ohållbara grunden*, sid. 4f

kommer att leda till nya krig. Det skrivs inte uttryckligen, men det är nog inte helt otroligt att Versaillesfördraget är en av dessa konflikthanledningar. I ett nytt krig skulle även Sverige vara hotat. Att Europa inte har utvecklats mot internationellt samförstånd och gemensam nedrustning ser Malmberg som argument för att antingen helt avskryva beslutet att genomdriva försvarsrevisionen, eller åtminstone omvärderar omfattningen av revisionen.

Fredens nya gränser och det nya politiska läget i Ryssland har genererat fram ett nytt krigspolitiskt läge. Vid världskrigets slut gick en våg av glada förhoppningar om allmän fred och försoning genom större delen av mänskligheten. Fredsfantasterna yrade om aldrig mera krig och många rycktes med i den optimistiska stämningen oberoende av de verkliga förhållandena. Utsikten för freden i Europa är inte bra.

Världen är lika ond som någonsin förr och faran för förvecklingar inom en snar framtid är stor. Hela östra Europa befinner sig i en jäsande omstötningsperiod med ständiga konflikter av allvarligaste slag. Ryssland är alltid farligast för sina grannar i inre nydaningstider. Läget är farligare nu än före 1914. Ryssland är en oberäknelig virvel som är till stor fara för sina grannar och är det farligaste hotet mot vår frihet och integritet. Faror och frågetecken står skrivna på alla horisonter. Mellaneuropa är på väg till upplösning. Östeuropas framtid är svårberäknad. De många nya statsgränserna balanseras på en last av sprängämnen, som trotsar varje jämförelse med förhållanden under tidigare epoker. Endast trycket av svält och vanmakt håller tillbaka de stora omväldigande krafterna som kommer att ha stor betydelse för Europas utveckling.

Scenariot som beskrivs behandlar aktörerna Tyskland, Ryssland med övriga Europa som medaktörer. Alla de oförrätter och konflikthanledningar som nu finns kommer att leda till nya krig. NF är maktlös att hindra detta. Ryssland hotar Sverige och hela Europa. Scenariot uppfyller intelligibilitet kraven, och är ett tydligt exempel på informell scenariobeskrivning.

Vidi

Innehållet i denna tidskrift domineras till en början av redaktör W. A:son Grebst fram till augusti 1920. Därefter tar redaktör Barthold Lundén över dominansen med eget skrivna artiklar. Här finns allt från teaterrecensioner till porträtt av kända Göteborgscelebriteter. Men har även en hel del kommentarer på situationen i världsläget och visioner av den nära framtiden. Lun-

¹¹⁶ Vårt Försvar, nr 1, 1923, *Den ohållbara grunden*, sid. 7

dén hade varit medarbetare på tidningen sedan start, och under åren 1919-1920 övertog han Vidi helt och hållet. Artikelserier med tydliga hot mot homosexuella börjar nu förekomma. I varje utgivet nummer, efter Lundéns övertag, fann jag minst en artikel med tydlig antisemitisk inriktning. Ibland en historia om en judisk skomakare som varit elak mot någons barn. Ibland beskylldes alla judarna generellt för något, bland annat Tysklands ”förnedrande” tillstånd. Under året 1922 börjar också förolämpande karikatyrer av kända judar att förekomma. Stilen på bilderna var i stil med dem som senare kom att förekomma i den nazistiska propagandan. Under våren 1921 genomförde Lundén en insamling för att skicka alla judar bosatta i Sverige till Palestina. Med egen överslagsräkning förklarade Lundén att det nog skulle kosta ca 100kr att skicka en jude tillbaka till Palestina. Han hoppades på att läsarna skulle vara så generösa som möjligt för att kanske göra Sverige judefritt. När 2335 kr hade samlats ihop av läsarna skickades en check med detta belopp till zionistiska högkvarteret i Stockholm. När inte de mottog checken donerades pengarna till förmån för sommarkollo för fattiga barn.¹¹⁷ Kontakten med zionistiska högkvarteret var vad jag förstår både ensidig och tillfällig, men det kan tolkas som att tidskriften understödde zionismen, som är en slags judisk ultranationalism.

Den första artikeln som jag hittade har rubriken *Det outsläckliga hatet*. En kort artikel som återberättar ett samtal mellan redaktören W. A:son Grebst och en av hans bekanta.

Min bekante hade rätt! Hat kriget rasar ännu! Och det finns millioner och åter millioner människor, som, förblindade af lidelse, sörja för, att det i det kriget hvarken kommer till vapenvila eller fredsslut.

Kom ihåg Lusitania! – ropa engelsmännen.

Kom ihåg vårt förhärjade land! – ropa fransmännen.

Kom ihåg Hungerkriget och alla de tusende dödliga förolämpingar, våra besegrare hopat öfver oss! – ropa tyskarne.

Och hatets förtärande eld brinner i allas hjärtan. Man måste vara förblindad för att inte förstå, att detta Hatkrig inte kan sluta på mer än ett sätt – *i ett nytt Världskrig!*

Men ändå börjar Sverige nu att avrusta och bereder sig till att ingå i ”Folkets Förbund”, en handling genom hvilken det med uppgifvande af sin självständighet så godt som förbinder sig att aktivt deltaga i ett kommande krig mot Tyskland! Ljusa framtidsutsikter, må jag säga!¹¹⁸

¹¹⁷ Vidi, 1921, nr 1 till 8

¹¹⁸ Vidi, nr 9, 1920, *Det outsläckliga hatet*, sid. 4

”Ragnarök” *Stundar* är en artikel som förutspår både Tysklands revansch och nya mörka tider.

Tyskvännerna triumferar! Nu kommer Tyskland få revansch - triumferar de – Nu hämnar de sig, att man for fram så hämningslöst i Versailles. Och Ententvännerna känna fruktansvärd knip i magen. Oj, oj, oj – jämrar de sig – Vi skulle inte varit så glupska! Den som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket!¹¹⁹

Ryssland, Lenin och Troitzsky, beskrivs som hånskrattade bakom millionhärar åt de Europeiska segerländerna. Segerländer som påstå sig försöka motverka bolsjevismen men som låter den rinna över Rysslands gränser in i de flesta östeuropeiska länderna.

Europa i chaos! Det är just detta, vi nu får bevittna! Europa, kanske inför sin undergång! Europa, under Uppenbarelsebokens stora Vilddjur! Europa, darrande af ångest inför de fruktansvärda öde, som hotar! Det är bara *ett* land, som inte darrar! Detta land är vårt eget, dyra, älskade Sverige! Där äter man just nu som bäst sina Kräfter och undrar bekymrat, om nubben ska räcka eller inte. Och landets egen, älskade krigsminister, *Per Albin*, reser omkring från ort till ort och talar om, att skyn är full av skimrande turturdufvor, och englarna sitta på stjärnornas flikar och spela på harpa om den eviga freden. Det Tusenåriga Riket, som snart är nära, och att svenska folket skall smida plogbillar af sina vapen och lita på honom, Per Albin, och den goda försynen! Och svenskarne, de beskedliga nöten, lyda snällt Per Albin! Men Ragnarök stundar!¹²⁰

En återkommande liknelse har i april 1921 sitt ursprung – liknelsen att Nationernas Förbund spruckit som en bubbla. Skribenten skriver i en väldigt bildlig och smädande ton. Löftet om fred och förståelse mellan nationer hade stigit stolt till skyn och sång, jubel och kyrkklockor ljud triumferande klart. Men löftet har nu spruckit med ett ljudligt plask, och bara ett par smutsfläckar återstår. Sången, jublet och kyrkklockorna har nu tystat. Anledningen till att bubblan sprack var att president Harding förklarar till den amerikanska kongressen att USA inte under några omständigheter kommer att ansluta sig till NF. Vad blir då resultatet av detta frågar sig skribenten.

Det blir inget ”Tusenårigt Rike” af den här gången åtminstone. Fortfarande som hittills kommer nation stå mot nation, folk mot folk. Fortfarande som hittills blir det betungande kapprustningar till lands och vatten. Fortfarande

¹¹⁹ Vidi, nr 32, 1920, ”Ragnarök” *stundar*, sid. 1

¹²⁰ Vidi, nr 32, 1920, ”Ragnarök” *stundar*, sid. 1

hemliga diplomatiska intriger och kontraintriger. Allt kommer att bli som förut. Världen har inte ändrat sig ett spår. Jo, dock! Det lever nu ett hat i bröstet hos *sjuttio millioner människor*, ett *hat* så intensivt, så outsläckt, så fanatiskt, att det aldrig förr så hatats. Jag syftar på det tyska folkets rättmätiga hat mot sina triumferande öfvermodiga besegrare. Så till vida har världen ändrat sig. Detta hat fanns ej förut. Det tyska folkets hat och längtan efter hämnd är ett *ofrånkomligt faktum*, som vi måste räkna med. Ty förr eller senare kommer det att bära frukter, det kommer att flyta strömmar af blod, innan det släcks, att tiden ej mildra det, utan tvärtom kommer att stärka, den saken är lika viss som själfva kausalitetslagen. Aldrig förr i världshistorien har man med sådan fullständig matematisk säkerhet kunnat förut säga ett kommande krig som nu. *Detta kan ej bestridas.*¹²¹

För Sverige ger skribenten rådet att ”se det faktiska sakläget kallt i ögat”, och inse att det fortfarande är alla mot alla som är den rådande politiken i världen. Sverige kan inte fortsätta låta sitt eget försvar förfalla och måste sluta sätta några förhoppningar på NF.

Barthold Lundén skriver något intressant en i ledarartikeln från september 1921. Han har lagt märke till ökade spänningar mellan nord- och Sydtyskland, Berlin – München. Riksregeringen anses alltför svag och ynkligt respektingivande. Och med anledning av detta skriver han så här:

Förrästen tror jag nu inte, att det blir någon ordning i Tyskland, innan republiken störtats, och åter står en Kejsare i spetsen för det hela. Det tyska folket behöver en sådan *enande symbol* att se upp till. Det är rojalistiskt in i de innersta hjärtesträngarne. En *sadelmakare* Ebert kan aldrig bli detsamma. Tysken ”i frihet” bara pratar och grälar. Men har han någon, som han har respekt för, som bestämdt säger: ”*Prata inte, utan lyd och gör så och så!*” – då är han världens präktigaste människa.¹²²

En intressant reklamannons, som förekommer flera gånger, hittade jag för första gången i nr 30 från 1922. Jag har denna annons som bilaga.

Ytterligare en artikel som spinner vidare på NF som bubblan som sprack är *Europas feberkris*. Denna artikel liknar NF vid ett förbund uppbyggt av stora förhoppningar och förväntningar, men där inget kunde genomföras bland annat på grund av att USA drog sig ur. Den kris som Europa och världen nu står inför liknar skribenten vid en sjukdom, där friskheten endast kan

¹²¹ Vidi, nr 16, 1921, ”Nationernas Förbund” – ”Den stora Bubblan”, sid. 1

¹²² Vidi, nr 36, 1921, sid. 1

uppnås genom att genomlida sjukdomens klimax, en febertopp. NF hade bara fungerat mot sjukdomens symptom, inte mot dess orsaker.

Ty, äfven om den närmsta framtiden kommer att medföra förbubbladt elände och de mest ödesdigra, katastrofala händelser, så komma dessa dock att bilda den stora krisen, som vi oundvikligen först måste gå igenom, innan man ens ögonblick kan tänka på, att de ska kunna bli någon anledning till det bättre.¹²³

Vad som komma skall, anser skribenten inte vara något tvivel om. Frankrike besätter Ruhr och med den handlingen ger Tyskland ytterligare ”ett omänskligt dråpslag” med oanade kaotiska effekter. Detta kraftprov skulle kunna knäcka vilken annan nation som helst. Men Tyskland har många gånger visat prov på styrka och kommer även denna gång att ”göra äfven det omöjliga möjligt”. Om framtiden och relationen mellan Tyskland och Frankrike skriver han så här:

Att Amerika och England skulle tillåta Frankrike att *för all framtid* lägga vantarna på de rikaste och viktigaste tyska provinserna, det kan man anse uteslutet. /.../ En gång inom en ej för avlägsen framtid *måste* det komma till en radikal uppgörelse mellan dessa båda makter. Och om Tyskland, när den dagen randas, bara lyckats bevara något af sin gamla livskraft, är det räddadt. Den dagen kommer Tysklands stora chance. Då bör det stympade landet kunna uppnå både en revision af den vansinniga vanhedersfreden i Versailles, och att det återfår sina orättfärdigt röfvade provinser.¹²⁴

Efter tre år är också en artikel av intresse. Återigen är det Versaillesfreden som kritiseras. Tanken med fördraget var att den skulle säkra den eviga freden och vara bevis på att ”Humaniteten och Kulturen högsta princip fått triumfera över alla de onda makterna”. Ett nytt tidevarv hade utlovats och NF skulle stå som garant till den gudomliga rättvisan. Men efter bara tre år anser skribenten det vara på sin plats att kommentera det hela med ”*Fan tro ’et!*”

Skribenten anser sig tillhöra en minoritet som aldrig trott på att freden skulle vara bestående och att Tyskland skulle förr eller senare vara ute efter revansch. Han hoppas nu, tre år senare, att fler ser verkligheten mer nyktert, även om han mer än gärna ser sina olycksprofetior ouppfyllda.

¹²³ Vidi, nr 2, 1923, *Inför Europas feberkris*, sid. 1

¹²⁴ Vidi, nr 2, 1923, *Inför Europas feberkris*, sid. 1

Våldet triumferar nu öfver Rätten så öppet och cyniskt som aldrig tillförne i Världshistorien. Nationernas Förbund har blifvit en Orättfärdighetens och Förtryckets lakej. Och Ententens makter stå i dag så skarpt emot hvarandra som öppna fiender, att ett barn kan se, att det endast är en tidsfråga, när Krigets flamma åter skall svepa framöfver Världen. Jag har fått rätt i mina olycksprofetior. Rättare än jag ens självf trodde. Men detta bringa mig ringa tillfredställelse. Jag hade hellre ha velat stå där i dag som en misslyckad olycksprofet än att tvingas förutse en så fasansfull Framtid, som den, hvilken nu oundvikligen rycker oss allt närmare för hvarje dag, som går. Arma Mänsklighet!¹²⁵

Avslutningsvis för denna tidskrift nämner jag en mycket omfattande artikel om Hitlers och Ludendorff ölkällarkupp.¹²⁶ Artikeln har namnet *En Vanärans och Skändligheternas dag i München*. Den inleds med några ord från redaktör Lundén. Han anser ”Dagstidningarnas” version av vad som hände i München vara ”en förbannad Judelögn”, och väljer därför låta ett ögonvittne berätta sin version av vad som hände. Vittnet är major von Gräfe, och ska enligt egen utsago ha gått i första ledet av det demonstrationståg som blev beskjutet under kuppens sista dag. Artikeln ger ingen direkt synpunkt för Europas framtid, men indirekt är det intressant att nämna dess existens i min uppsats sammanhang.

Scenario av Europas framtid enligt *Vidi*

Redaktörerna Grebst och Lundén står för denna tidskrifts möjlighägelse. Europas pågående hatkrig kommer att leda till ett nytt världskrig. Detta hat fanns inte förut och det tyska folkets hat och längtan efter hämnd är ett ofrånkomligt faktum. Strömmar av blod kommer att flyta innan hatet släcks. Möjlighägelsen förutspår både Tysklands revansch och nya mörka tider. Europa i kaos, och kanske inför sin undergång, ragnarök stundar. Aldrig förr i världshistorien har man med sådan fullständig matematisk säkerhet kunnat förutsäga ett kommande krig som nu. Det tyska folket behöver en enande symbol, en stark ledare att se upp till.

NF är ett förbund uppbyggt av stora förhoppningar och förväntningar, men där inget kunde genomföras bland annat på grund av att USA drog sig ur. Den kris som Europa och världen nu står inför liknar en sjukdom, som endast kan övervinnas genom att genomlida sjukdomens klimax, en febertopp. NF riktade bara sin uppmärksamhet mot sjukdomens symptom, inte mot dess orsaker.

¹²⁵ Vidi, nr 28, 1923, *Efter tre år*, sid. 1

¹²⁶ Vidi, nr 47, 1923, *En Vanärans och Skändligheternas dag i München*, sid. 2

Snart kommer den stora krisen som Europa oundvikligen först måste gå igenom, innan det blir bättre. Amerika och England kommer inte att tillåta Frankrike att för all framtid lägga vantarna på de rikaste och viktigaste tyska provinserna. En gång inom en inte för avlägsen framtid kommer det komma till en radikal uppgörelse mellan Tyskland och Frankrike.

Freden hade aldrig en chans, och det är bara en fråga om tid innan Tyskland skulle vara ute efter revansch.

Med tanke på både reklamannonsen (bilaga) och den sist nämnda artikeln (*En Vanärens och Skändligheternas dag i München*) pekar mycket på att nazismen och Hitler inte var något helt okänt i Sverige så tidigt som 1922-23.

Scenariots aktör är främst Tyskland och det tyska folket. Versaillesfreden, hatet och revanschlustan kommer att resultera i ett nytt världskrig. Scenariot kan tolkas som rimligt enligt intelligibilitetskraven. Scenariot är ytterligare ett exempel på informell scenariobeskrivning.

Brand

Denna tidskrift känns lätt igen på dess antiparlamentariska, antimilitära, antikapitalistiska och antireligiösa artiklar. Vanligast bland de artiklar som jag läst noggrannare, om Tyskland och freden mm, har spekulationer om framtiden varit fåordiga och vaga. Ofta har skribenten nöjt sig med att fördöma upprustningar och nationalistiska strömningar utan att ge en syn på hur Europa skulle kunna utvecklas med eller utan det som fördöms. Men tillräckligt med relevant material anser jag mig ha funnit för att Brand ska fungera som min sjätte och sista tidskrift.

Exempel på fördömande finns tex. mot NF, skriven av C. J Björklund¹²⁷:

Kejsar Willhelms autokratiska system, Napoleons självhärskardöme, Katolska kyrkans kätтарыgemente och storinkvisatorn Thomas de Torquemadaos skräckregemente äro andliga tvillingar till den skapelse som sammanfogas av några få autokrater i de länder som segrat i kapitalistkriget, vars enda syfte var att dela upp världen på nytt. Fullblodsdictatorer och envåldshärskare har snickrat ihop det missfoster som kallas Nationernas samfund.

¹²⁸

¹²⁷ Carl Johan Björklund. 1884-1971, journalist, författare och chefredaktör för Brand. <http://www.ne.se/>

¹²⁸ Brand, nr 11, 1920, Björklund, C. J. , *Den 28 juli 1919*, sid. 1

NF döms ut helt och hållet, vissa länder tvingas med hot om ekonomisk bojkott att ansluta sig, vissa länder får inte vara med alls. Sveriges medlemskap förhindrar avrustningen. Denna uppdelning av världen kommer leda till konflikter.

Till outhärlig olycka, nöd och förbannelse för all världens arbetande folk, synes också vargarnas förbund få till konsekvens två stormaktskonstellationer som komma att stå i gevär mot varandra. Tyskland – Ryssland å ena sidan. Ententen med småmakterna å andra sidan. Ryssland har en stark militarism. Tyskland bygger i smyg en stark militarism. Arbetarna skola återigen brodermörda varandra! Blod, arbetarblod, skall åter igen flyta i strömmar.
129

En intressant artikel var *Det nya kriget*. Här analyseras hur den tyska arbetaren upplever sin situation i Tyskland och hur stämningen är i Tyskland. På frågan hur Tyskland skulle reagera om det blev med militära medel tvingade att uppfylla kraven i Versaillesfreden svarade den tyska arbetaren så här:

Utan att blinka svarade han - då blir det ett nytt krig. I värsta fall få vi hjälp av Ryssland. Ja, sådan är stämningen inom stora lager. Hatfylld. Revanchen sysselsätter sinnena. Krig har blivit vardagsmat. Människovärdet väger fjäderlätt. Nationalismen ruvar likt nattugglan. Skall det tyska proletariatet dras med in i nationalismens hexdans? Då ve oss! Det finnes tyska arbetartidningar som predikar nationalbolsjevism. Vad är det? Jo, Tyskland och Ryssland vid Rehn. I krigiskt förbund mot ententen. Det betyder nytt världskrig!
130

Artikeln *Ödesdigra världshistoriska dagar* recenserar den internationella avrustningskongressen som inleddes i Washington den 12 november 1921. Mycket pompa och ståt, högtravande tal och förkunnande om fredens morgonrodnad. Minister Briand är Frankrikes representant på kongressen. Briands tal beskrivs som mycket aggressivt och krigshetsande. Briand menar att det fortfarande finns hotfulla krafter i Tyskland, och att det därför är nödvändigt för Frankrike att fortsätta sin upprustning. Bland annat citerar Briand Ludendorff:

Den eviga freden är icke en del av gud fastställda världsordningen, utan krig skall världen sjunka i materialismens träsk. Vidare skriver Ludendorff: I framtiden skall kriget bli det sista och avgörande politiska medlet.¹³¹

¹²⁹ Brand, nr 12, 1921, Björklund, C. J. , *Det nya kriget*, sid. 4

¹³⁰ Brand, nr 12, 1921, Björklund, sid. 4

¹³¹ Brand, nr 49, 1921, Björklund, C. J. , *Ödesdigra världshistoriska dagar*, sid. 5

Briand, och hans Ludendorff citat, kommenteras vidare så här:

Det finns icke den minsta skillnad mellan Ludendorffs och Briands ståndpunkt till militarismen och kriget. Alla dessa herrar predikar beväpning och militarism. Den logiska följderna blir nya krig. /.../ Tvärtom kan man redan nu säga att Washington har icke väckt någon förhoppning om fred och avrustning. Tvärtom! Det var krigsdjävulen som talade ur Briands mun. Den gamla andan lever.¹³²

Även min fjärde artikel är undertecknad av Björklund. Artikeln har namnet *Sveriges militärpolitiska läge och den nya militarismen*. Och precis som titeln utlovar behandlas dessa två ämnen. Angående det nya svenska militärpolitiska läget argumenterar Björklund för att det inte längre finns ett hot från Ryssland och därmed krigsberedskap i landets norra del och vid landets kuster är överflödiga.

Det existerar icke längre något hot från Ryssland.¹³³

Vidare spekulerar Björklund hur krigsföring kommer att se ut i ett framtida krig. Han är helt övertygad om att förstörelsemedlen kommer att bli grymmare och effektivare. Krigsföring med gas förutspås att utvecklas och göras än mer dödlig.

Skulle man vilja bilda sig en föreställning om hur framtidens krig komma att gestalta sig, så kan man genast fastslå att tanks komma att spela en utomordentlig betydande roll. /.../ De kunna gå lika lätt på vägarna som över fälten i vilken terräng som helst uppnå de en hastighet av åtminstone 20 kilometer i timmen, /.../ Det kommer att finnas jättetanks som krossar hus och dvärgtanks som kila fram över fälten. Särskilda riktningsskott skola sätta aeroplan i stånd att flyga i mörker och i dimma, tack vare kraftiga motorer kan de bära kanoner och trupper. /.../ Och ändå är gasen endast leksaker i jämförelse med elektriciteten. Utnyttjandet av elektriciteten för militära ändamål är emellertid ingen nyhet. Förmedelst telefonen har den helt och hållet revolutionerat befälsgivningen. /.../ Hittills kan emellertid denna naturkraft huvudsakligen sägas ha använts för civila ändamål, men en dag skall komma då den blir arméernas fruktansvärdaste vapen. Från ett Eiffeltorn skall en krigets doktor Faust, fånga de elektriska strömmarna, samla dem i ett knippe, mångdubbla deras styrka och rikta deras dödliga vågor mot en stad, en armé, en flotta. Träffad av dessa elektriska vågor skall flygaren störtas till marken, tanken fatta eld, dreadnoughten springa i luften och gaserna upplösas. Vad återstår av gångna tiders stolta uppfinningar? Vad blir det av

¹³² Brand, nr 49, 1921, Björklund, sid. 5

¹³³ Brand, nr 14, 1922, Björklund, C. J. , *Sveriges militärpolitiska läge och den nya militarismen*, sid. 1

världen och vad blir det av människan bland dessa lössläppta naturkrafter?
134

Det är även Björklund som står som undertecknad i min femte av sju artiklar; *Krigets följder*. I denna artikel ser han mycket positivt till en fredlig utveckling i Europa.

Bland krigets goda följder kan räknas en tämligen stark antimilitaristisk stämning bland skilda folklager. I de besegrade länderna kan man konstatera uppriktig fredsvilja och en ständigt växande längtan att fullständigt undanröja orsakerna till kriget. /.../ i de länder som förlorade i det sista kriget råder visserligen inom vissa kretsar en stark revanschlusta, men om man får döma av de rapporter som komma från dessa länder synas antimilitaristerna ha stora chanser att vinna segern över de revanschlystna, som arbetar med sikte på krig och stärkt militarism.¹³⁵

Vidare i denna artikel presenteras ett diagram på andra följder av kriget; ”de officiella siffrorna över förluster i kriget”, för elva länder.

Artikeln *Inför nya krig* inleds med att döma ut NF, förbundet beskrivs som ”ett äkta utplundringsinstrument”. Och förbundets intension att värna om freden är något som inte lurar någon längre. Läget i Europa beskrivs sedan som mycket allvarligt. Mycket tack vare Versaillesfreden är nu Italien och Jugoslavien på gång att förklara krig mot varandra. Jugoslavien har också mobiliserat trupper mot Österrike.

Huruvida det tillämnade nu skall komma till stånd eller ej, det ligger i omständigheternas hand att avgöra, icke i nationsförbundet. Några verkliga garantier för att kriget skall komma att förhindras, finnes icke. Man måste nu, liksom tidigare, se till att de orsaker, som föreligga. Och sådana finns. Kapitalismen och rovdriften, krigets främsta orsak, lever i de berörda länderna med fulla lungor. Den stora pressen i finansmännens händer äger samma hetsningsmöjligheter som förut. Och därmed kan den mest fanatiska nationalism när som helst veckas till liv. Faran till krig finnes ännu över hela Europa och nedåt gamla Balkan är läget förtvivlat.¹³⁶

Det enda som har en chans att förhindra ett nytt krig är, enligt skribenten, ”arbetarnas samlade organisatoriska makt”. Att avskaffandet av kapitalism är ett steg mot världsfred är skribenten helt med på. Men det är inte tillräckligt, detta är det nya Sovjetryssland ett bevis på. Det är

¹³⁴ Brand, nr 14, 1922, Björklund, sid. 2

¹³⁵ Brand, nr 33, 1922, C. J. Björklund, *Krigets följder*, sid. 6

¹³⁶ Brand, nr 37, 1922, F. J-n., *Inför nya krig*, sid. 6

även ett avskaffande av ”den centraliserade staten” som måste till för att en evig fred ska kunna upprätthållas.

Om den socialistiska arbetarrörelsen menar allvar med sin strävan efter verklig fred, så måste den, medan tid ännu är, även på allvar taga upp kampen mot våra dagars demoraliserande idrottsdille.¹³⁷

Avslutningsvis i denna del av min uppsats refererar jag en mycket intressant artikel. Den var svår att missa, bredvid namnet, *De tysknationalistiska sumpträskan*, fanns ett stort hakkors. Undertitel var *Om Hakkorsriddare och andra stråtrövare*. Skribenten Victor Andersson, för mig okänd, inleder med en kort redogörelse av att i det oroliga Tyskland skriker folket efter en räddare, ”folket ropa efter gudar och halvgudar”. Hitler, Ludendorff och Schlageter är tre exempel på vad folket tycks skrika efter. Ambitionen med artikeln är att ”lyfta på den idylliska slöjan, som omger hrr Hakkorsriddare och storskrävlare och visa vad de egentligen äro: *gemena förbrytare och sinnesförvridare*.”

Artikeln presenterar Hitler som ”tjeckisk bonddräng” och Ludendorff som ”ett okänt rötägg, misslyckad härförare (slaget vid Marne!) och arbetslös general.”

N.S.D.A.P, ovan nämnda parti, har sitt huvudfäste i München. Naturligtvis! Dess mål: utrotandet av judarna, återinsättandet av Kaisern, tillintetgörandet av industrien (den judiska!), och understödande av arbetarklassen i stil med fascismen¹³⁸

Sedan följer en ordentlig sågning av nationalsocialisternas tidning, Nationalistiska Spanaren, och en hel rad med andra nationalistiska tidningar. Sammanfattningsvis beskrivs tidningarna som mordprovocerande, krigshetsande kräkmedel.¹³⁹

Scenario av Europas framtid enligt *Brand*

NF leder till en uppdelning av världen som i sin tur kommer att leda till konflikter.

Tyskland – Ryssland på ena sidan och Ententen med småmakterna på andra sidan hotar varandra, arbetarblod kommer åter igen flyta i strömmar.

¹³⁷ Brand, nr 37, 1922, F. J-n. , sid. 7

¹³⁸ Brand, nr 31, 1923, Andersson, Victor, *De tysknationalistiska sumpträskan*, sid. 5

¹³⁹ Brand, nr 31, 1923, Andersson, sid. 6

Hur kommer Tyskland att reagera om det blev med militära medel tvingade att uppfylla kraven i Versaillesfreden? Då blir det ett nytt krig, eventuellt i allians med Ryssland. Stämningen i Tyskland är hatfylld och revanschtanken finns där. Om det tyska proletariatet dras med av de nationalistiska och national-bolsjevistiska strömmarna betyder det nytt världskrig. Både Frankrike och Tyskland har sina krigshetsare. Men samtidigt ger Brand exempel på vad som skulle kunna tolkas som en andra möjlighetsägelse; en med en positivt till en fredlig utveckling för Europa. Denna vision är dock något paradoxal. En stark antimilitaristisk stämning bland skilda folklager anser Brand att det går att urskilja. I de flesta länderna kan man konstatera uppriktig fredsvilja och en ständigt växande längtan att fullständigt undanröja orsakerna till krig. Men i de länder som förlorade i det sista kriget finns även en stark revanschlusta.

NF:s intension att värna om freden är något som inte lurar någon längre. Läget i Europa beskrivs sedan som mycket allvarligt. Mycket tack vare Versaillesfreden är nu Italien och Jugoslavien på gång att förklara krig mot varandra. Jugoslavien har också mobiliserat trupper mot Österrike. Huruvida det tillämnade nu skall komma till stånd eller inte beror på omständigheternas och inte på NF:s agerande. Några verkliga garantier för att kriget skall komma att förhindras, finnes inte. Faran till krig finnes ännu över hela Europa.

Det tyska folket ropar efter en räddare; Hitler, Ludendorff och Schlageter är tre exempel på vad folket tycks skrika efter. Storskrävlare som inte är annat än gemena förbrytare och sinnesförvridare. N.S.D.A.P, och dess ledare har som mål att utrota judarna, återinsättandet av Kaisern, tillintetgörandet av den judiska industrin och allt uppbyggt på en fascistisk grund.

Scenariots aktör är i Brand Tyskland och det tyska folket. Versaillesfreden kommenteras inte direkt, men jag tolkar det som den minst anses som problematisk. NF är maktlös och ingen garanti för fred i Europa. De starka antimilitaristiska stämningarna ses som hoppfullt samtidigt erkänns revanschlustan som ett tänkbart skäl till nya krig. Scenariot kan tolkas som rimligt enligt intelligibilitets kraven. Scenariot är ett tydligt exempel på informell scenariobeskrivning.

Analys och sammanfattning

Som sammanfattning väljer jag att citera Herbert Tingsten, som lyckats att summera hela min uppsats i följande meningar:

Versaillesfreden blev så gott som genomgående utdömd i pressen. Man vände sig mot de ekonomiska villkoren, mot de territoriella regleringar, som icke följde självbestämningssprincipen, mot bestämmelserna om Tysklands skuld till kriget och om tysk nedrustning. Freden måste, ansåg man, inom kort revideras, därest icke ett nytt världskrig skulle bli oundvikligt. Många förutsade, att de hårda villkoren skulle stärka den tyska nationalismen, och att Tyskland snart skulle samla krafter till ett revanschkrig av väldiga mått.¹⁴⁰

Hur föreställde man sig en framtida fredsordning? Vilken betydelse tillmättes den tyska frågan?

Att Europas framtida fred och utvecklingen i Tyskland är två mycket intimt förknippade ämnen stod klart för mig tämligen snart. Att försöka att skilja dessa två frågor åt skulle endast leda till både onödiga upprepningar och omotiverade luckor.

Alla de sex olika möjligsägelseerna om framtidens fred är mycket samstämmiga på en rad punkter. Vad det gäller fredsfördraget i Versailles så ses den som en källa för framtida konflikter. Beskrivningar som praktiskt utförbar, vansinnig och ohållbar gör bilden av fredsfördraget väldigt tydligt. Synpunkterna är mer eller mindre påtagligt utskrivna men finns där onekligen; Versaillesfördraget är inte skapat med avsikten att säkra freden, den är till för att straffa Tyskland. På ett eller annat sätt kommer fördraget att revideras.

Vad som senare hände var att Versaillesfördragets destruktiva paragrafer användes i propagandaslyfte av Hitler på hans väg till makten, och fortsatte att användas som argument i det krig som kom mot nationerna som hade dikterat fördraget. Att fredsfördraget mer eller mindre direkt kommer att resultera i ett nytt stort krig finns tydligt att utläsa i samtliga tidskrifter. Nyanserna går endast mellan *krig* och *världskrig*. Det blev ett nytt krig. Andra världskriget började med att Tyskland invaderade Polen den första september 1939. Tyskland kapitulerar sjunde maj 1945.

Synen på NF:s roll är allt annat än positivt. Beskrivningar i stil med ”bubblan som sprack, maktlöst” och ”missfoster” är mycket talande. Det fanns inga förhoppningar att NF skulle kunna stoppa ett nytt krig. Att stormakterna, eller Ryssland och Tyskland, skulle rätta sig efter ett maktlöst förbund av småstater ansågs inte speciellt sannolikt. NF lades ner 1946, mindre än ett år efter andra världskrigets utbrott.

Efter andra världskriget uppstod två nya organisationer som har visat sig mer effektiva att bevara freden i världen. FN; där de flesta nationer i världen är med i, inklusive Tyskland och Ryssland. EU; som startade med en kol- och stålunion mellan Frankrike och Tyskland. Ett samarbete om något så viktigt som kol och stål visade sig ge de båda nationerna ett gemensamt mål att sträva mot. Detta ekonomiska och resursmässiga samarbete var lönsamt för båda länderna och freden mellan de gamla fienderna, och därmed för Europa, ser ut att vara säkrad.

Den tyska revanschtanken återfinns, i en eller annan form, i samtliga tidskrifter. Freden som undertecknades var hård mot Tyskland, och endast tänkt som ett straff, inte som fredsbevarande. Att ett så, för både Europa och världen, betydelsefullt land som Tyskland skulle låta fredsfördragets orättvisor pågå ostraffat ansågs inte särskilt troligt. Att Tyskland skulle få sin hämnd var också något som användes i Hitlers propaganda, vilket visade sig vara effektivt.

Hur framtiden för det tillfälligt nedkämpade Tyskland såg ut spekulerades det en hel del om i mina utvalda tidskrifter. De som analyserade möjligheterna för en kommunistisk revolution likt den i Ryssland, kom snabbt fram till att det nog inte var aktuellt. Snarare var det mer sannolikt att det skulle komma ett försök till maktövertagande från den extrema högerflanken. Även här visade det sig att mina tidskrifters möjlighetsåskildelser hade rätt. Hitler och hans parti kom till makten januari 1933. När president Hindenburg avled hösten samma år ersattes han inte, utan Hitler tog även presidentämbetet. Hitler var nu obestridlig enväldshärskare i Tyskland fram till hans död den 30 april 1945.

Hur såg man på den nya Sovjetsstatens roll i detta sammanhang?

Den ryska revolutionen och bolsjevikernas maktövertagande spelar en stor roll i Europas utveckling. Att ha en oberäknelig, militärt mäktigt land till granne, som samtidigt förespråkar världsrevolution hade effekt på både mina skribenter och övriga Europa. Bilden av det nya

¹⁴⁰ Tingsten, 1944, sid. 16

Sovjetryssland är något mer otydlig och ofullständig om man jämför med ovanstående syn på Europas fred och Tysklands utveckling. Till exempel nämner den socialistiska tidskriften en intressant framtid; bolsjevismen är något som Ryssland kommer att komma över. Här skulle jag kunna läsa in Ryssland efter 1991, men risken är då stor att dra för stora slutsatser av ett påstående.

Hotet att sprida revolutionstanken till Tyskland och Rysslands grannstater nämns också i några av tidskrifterna. Jag tolkar artiklarna som att de ansåg att öststaterna skulle komma att lättare ta till sig det kommunistiska budskapet i den oroliga tid som det nu var, än att Tyskland skulle göra det. Sen att framtiden skulle utvisa att öststaterna inte skulle ha något val, och att segermakterna efter andra världskriget inte kunde göra något åt det, gör bedömandet om framtidsvisionen var rätt eller fel svårare.

En allians med Tyskland är kanske det som framgår tydligast i mina tidskrifter. Flera ser det som att det blir de två utstötta nationerna som finner varandra i konflikt med den gamla ententen och NF. Andra menade att om Tyskland skulle få en röd revolution hade Tyskland knutits till Ryssland. Framtiden skulle utvisa att Tyskland och Ryssland skulle samarbeta, under trettio-talet och i början av det andra världskriget. Dels med en del militära utbyten före kriget, och dels med Molotov-Ribbentrop pakten, angående delningen av Polen. Samarbetet fick ett hastigt slut i samband med operation Barbarossa juni 1941.

Vilken roll tänktes Sverige spela i fredsarbetet?

Endast fyra av mina sex tidskrifter nämner något om Sverige i sina möjligsägelse om framtiden. Detta gör att en tydlig analys inte går att fastställa, i alla fall inte med de källmaterial som jag har använt mig av. En gemensam företeelse i det jag har hittat är dock att det tycks ligga något i Lars I Andersson idé om en djup rotat fredsiden är i den svenska identiteten. Skribenterna tycks ha svårt att föreställa sig ett scenario med Sverige, en perifer småstat, i en större allvarigare internationella konflikt.

En tidskrift skriver till exempel att i händelse av krig skulle Sverige inte ska oroa sig, utan ”bevara besinningen och lugnet”. Det är kanske svårt att uttala sig om huruvida vi gjorde det när väl kriget kom, men det skulle kunna tolkas som en vision av Sveriges möjligheter att hålla sig neutralt i det krig som bröt ut 1939. Vidare finns en kommentar om hur Sverige hanterat kriser hittills; att svenskarna ska följa det skiftande utrikesläget och inte under denna

världshistoriska kris bli lika desorienterade som för hundra år sedan, då vi skyndade oss att välja en fransk marskalk till tronföljare i förhoppning att därmed vinna Napoleons ynnest, och då valde hans bittraste ovän och rival sedan gammalt.

Sveriges medlemskap i NF ses som att Sverige frivilligt ger sig som slav till segermakternas vilja. Anledningen till medlemskapet är att vänstern ska befrias från alla utrikespolitiska bekymmer, för att kunna koncentrera sig på nedrustning.

Sveriges försvar är ett stort ämne för en del av mina tidskrifter. Sveriges nedrustning, modernisering och revision har varit föremål för flera artiklar. Att Europa inte har utvecklats mot internationellt samförstånd och gemensam nedrustning ger utrymme för tolkningar åt båda hållen hur Sverige bör göra. Det finns uppmaning till upprustning och modernisering för stundande oroliga tider, och uppmaning till att skära ner i försvaret för fredens skull.

Att Ryssland skulle vara det stora hotet finns det också skilda meningar om. En viktig förändring som alla kan vara överens om är att Sveriges strategiska gräns har flyttat till Finlands östra gräns. Resonemang som att två är starkare än en och att freden inte tryggas med korslagda händer, är exempel på det. Det måste därför främst ligga i Sveriges intresse att med alla medel hindra Ryssland att uppsluka Finland, detta för Sveriges egen existens skull.

Detta blev aktuellt i de s.k. finska vinterkrigen, då Finlands sak blev vår.

I vilken mån påverkades visionerna av politisk tillhörighet och ideologiska preferenser?

Alla mina tidskrifter, oavsett politisk tillhörighet och ideologiska preferenser, förutspår ett nytt krig i direkt anknytning till Versaillesfördraget och dess konsekvenser för Tyskland. Ingen tydlig skillnad finns att utläsa. Därmed inte sagt att politisk tillhörighet och ideologiska preferenser inte spelar någon som helst roll.

Avslutningsvis för denna frågeställning och för hela uppsatsen, har jag gjort två iakttagelser. För det första att tre av mina sex tidskrifter nämner Hitler vid namn. Den antisemitiska, tyskvänliga tidskriften *Vidi* och den socialdemokratiska tidskriften *Tiden* nämner Hitler efter ölkällarkuppen. Den anarkistiska tidskriften *Brand* nämner honom innan. Alla tre tidskrifter redogör relativt tydlig vad för slags politik Hitler har och vad det kommer att få för konsekvenser för framtiden.

Några retoriska frågor på denna observation och på vad som komma skulle; om flera svenska tidskrifter redan i början av tjugotalet skev att Hitler var en krigshetsare som hade diktatur och

judeutrotning i tankarna, hur många andra tidningar, nationer och organisationer kände också till det?

Detta ger då också en rad frågor till min andra iakttagelse och på vad som väntade för Europa. Om alla mina källskrifter redan i början av tjugotalet så kraftfullt varnade för ett nytt krig; vem trodde inte på ett nytt krig? Vem blev förvånad av Hitlers aggressiva taktik att skicka trupper in i det demilitariserade Rhenlandet, ansluta Österrike och Tjeckoslovakien, och annekteringen av Polen?

Käll- och litteraturförteckning

Källförteckning

Tiden 1920-1923

Det nya Sverige 1920-1923

Vårt Försvar 1920-1923

Nya Vägar 1922-1923

Vidi 1920-1923

Brand 1920-1923

Litteratur

Agrell, Wilhelm, *Fred och fruktan, Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918-2000*,
AiT Falun AB 2000

Andersson, Karl-Olof, *Vårt dramatiska sekel – Mellankrigstiden*,
AB Fälth's tryckeri, Värnamo 1994

Andersson, Lars, I, *Fred i vår tid - Sverige, kriget och freden 1870-1945*,
Prinfo/Team Offset & Media, Malmö 2003

Asplund, Jonas, *Teorier om framtiden*,
Gummesons boktryckeri AB, Falköping 1979

Dahlgren, Stellan, Florén, Anders, *Fråga det förflutna*,
Studentlitteratur, Lund 1996

Florin, Christina & Lundqvist, Torbjörn, *Historia – en väg till framtiden?*
Elanders, Stockholm 2003

Red. Gustavsson, Karl Erik, Rydén, Per *Den svenska pressens historia III 1897-1945*,
Ekblad & Co, Västervik 2001

Hadenius, Stig, *Svensk politik under 1900-talet, konflikt och samförstånd*,
BTJ Tryck AB, Lund 2002

Halldén, Sören, *Behövs det förflutna?*
Liber, Stockholm 1983

Karlsson, Klas-Göran, *Europa och världen under 1900-talet*,
Almqvist & Wiksell, Angered 1995

Kershaw, Ian, *Hitler 1889-1936 Hybris*,
Penguin Press, London 1998

Linder, Jan, *Mellankrigstiden – Sverige och Europa*,
Författarens Bokmaskin, Stockholm 1993

Norman, Torbjörn, *Socialdemokratin och den svenska utrikespolitiken*,
Axel Abrahams Tryckbolag, Stockholm 1990

Oredsson, Sverker, *Svensk rädsla, Offentlig fruktan i Sverige under 1900-talets första hälft*,
AiT Falun AB 2001

Sandberg, Åke, *En fråga om metod*,
Gummesons boktryckeri AB, Falköping 1980

Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*,
Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1944

Wärenstam, Eric, *Fascismen och nazismen i Sverige 1920-1940*,
Almqvist & Wiksell, Uppsala 1970

Svenskt biografiskt lexicon

Band 7, Bonniers boktryckeri, Stockholm 1927

Band 24, Norstedts Tryckeri, Stockholm 1984

Band 25, Norstedts Tryckeri, Stockholm 1987

Band 26, Norstedts Tryckeri, Stockholm 1989

Internet

Tiden hemsida september 2005: www.tankesmedjan.sap.se/tiden_start.asp

Vårt Försvär hemsida september 2005: www.aff.a.se/in.htm

Brand hemsida september 2005: www.anarkistisktiding.org/index.htm

Nationalencyklopedin: www.ne.se

Hela Florin & Lundqvist, *Historia – en väg till framtiden?* finns att ladda ner som pdf på följande adress (sep -05):

<http://www.framtidsstudier.se/publikationer/Historia%20-%20.pdf>

OBILÉR

stförmåga.

ger.

INDBERG,

1.

GÖTEBORG.

DET

TEBORG

MODÉRNT

T

behandling
metod.

LNING.

LE JOHANSEN.

100) Kronor

0 vinster å hvar-
stian hvarje gång!

ngar

**ATENS
TIONER**

flera gånger.

ed tydligt namn och adress
VIDI, GÖTEBORG.

r VIDI, GÖTEBORG I.

littalåd pr postförskott

ner för år 1922.

1: 1sta och 2dra

HAKKORS

(Antisemiternas märke)

Pris 3 kr.

Rabatt vid köp af minst 10 st.

Expedieras från

Vidi's Expedition

St. Badhusgatan 6, Göteborg.

**Öfver Judarnes
emancipation och
likställighet. Disäger...**

Vi måste inte endast skriva lik-
ställighet utan förträdesämighet.
Dr. B. C. ...
Jüdische Zeitungen 18...

Så till vida ha judarne emanciper-
rat sig, att de kristna ha utvandlat
till judar.
Karl Marx,
zur Judenfrage.

En judarnas emancipation under
de villkor, som judarne nu kräva,
kommer att taga ett historiskt för-
lopp, som måste leda till en kris,
hvilken kommer att framtvinga --
en de kristnas emancipation.
Hebbel (1842).

Att judarne få åtnjuta samma
borgerliga rättigheter som andra, det
kräver rättvisa. Men att medgifva
dem andel af Statens intressen skulle
vara absurd. De äro och förbliva
ett främmande, orientalskt folk, och
de måste därför alltid betraktas en-
dast som här bosatta främlingar.
Schopenhauer,
(Parerga II)

Juden är ändå den verkliga kos-
mopoliten, världsmedborgaren af
Guds nåde, ellet om du så vill -- af
Guds onåd.
Wilhelm Raabe.

Kosmopolitism! Näja, det kan
passa för ett folk, som inte har någon
rätt att vara stolt öfver sig själf.
Inget folk af någon som helst betydel-
se har någonsin varit kosmopolitiskt.

Di säger, att Stenhammar inte vill
bli chef för Operan efter Riben, som
gjort sig omöjlig äfven har Tros-
Wälkenbergs nåde
Nu låt då Thén Isaac Snabelin-
sky bli operachef, så kan ju Sten-
hammar öfverta posten som direktör
för Mälareakademien
Så enkel är den saken
Allting på sin rätta plats!

Di säger, att Nationernas Förbunds
Höga Råd nyligen haft ett samman-
träde och för att åtminstone göra nå-
gon liten nytta för pengarne dämn-
der rådgjort om åtgärder mot hvita
slafhandeln. Höga Rådet tillsatte en
»Undersökningskommitté» för att få
uttröm »de förhållanden, under hvilka
kvinnor anställdes vid varietéer, teat-
rar o. s. v.»

En öfverflödig åtgärd.
Höga Rådet borde helt enkelt ha
vändt sig till mig.
Jag skulle ha gett besked på rak
arm
Ju enklare, desto simpellare!

Di säger, att inte mindre än ett
hottjotal af våra poliskonstaplar be-
drifvit språkstudier med sådan fram-
gång, att de nu både kunna svara
»Ja wohl!», när man frågar dem:
»Sprechen Sie deutsch?» och »Yes!»,
om man frågar: »Do you speak English?»
Så nu är staden Göteborg värdig
och väl beredd att ta emot hur många
utlänningar som helst till Utställ-
ningen.

Den saken är således klar.
Nu gäller det bara att skaffa hit
utlänningarne.
Men det blir kanske värre.

Di säger, att Henry Ford, den store
automobilkungen och oförsonlige an-
tisemiten, hvilken håller judarne
stängna i Amerika, är på väg hit till
Sverige.

Det förmales, att Juda hela lysan-
de, göteborgska societet med
bankdirektör Manheimer och den

högtidliga tillfälle anskaffat sig en
hög hatt
Men så gäller det också nu att stäl-
la sig in hos en maktig fiende och inte
bara att emottaga Sveriges Rikes Kö-
nung!
Åta den, som åtas bort!

Di säger att Högstämningen i
Göteborg har en »någorande»
Ja, hvaför inte?
Det är väl inte meta paradoxalt
att man samlet en kommission af
»svärdsmän» förhudsantaster till Fin-
land för att ta förbruklets verkningar
i »skattbeskrifning»

Di säger, att det enligt den nya-
tagna lagen till den tyska Republi-
kens beskydd är förbjudet och be-
lagadt med strängaste straff att i
Tyskland bära den argamta ariska
och germanska symbolen »Swastika»
eller »Hak-Korsel».

Och ändå finns det folk, som inte
kunna inse och begripa att den så
kallade tyska Republiken i själva
verket är -- judarnes Republik!

**En oförskämnd nyk-
teristlögn.**

Att nykteristerna i sin kamp för
Förbudet anse alla vapen goda nog,
det får man inte minst dessa tider så
godt som dagligen de mest slående
exempel på.

Inte minst äro de fornlige mestare
i lögn och förtal. Och skulle jag för-
söka gendriva allt, hvad de presterat
i den vägen bara under denna För-
budskampanj, skulle jag inte få plats
för något annat i »Vidi» under åtmin-
stone ett helt år framåt.

Lyckligtvis äro emellertid de allra
flesta af nykteristernas mångtusende
lögnar mycket lätt genomskådbara
för folk, som verkligen vill se, och
begåfvade med åtminstone något så
när normal intelligens.

Men så finns det äfven en del af
deras lögnar, som ha ett visst yttre
sken af sanning öfver sig, och som
särskildt, innan man tänkt lite när-
mare öfver saken, verka nog så trovär-
diga.

Det är särskildt en sådan nykterist-
lögn, som jag i dag vill afslöja, och
jag gör det därför, att den riktar sig
mot en stor kår af i allmänhet mycket
aktningvärda och lojala medborgare,
som af denna lögn smutskastats och

Ar

36:te Års
5 Au

Marknad.

Sourée: 1

Medlemmar
marsch 1922
Björterkonst
& marknad
för vinst o.
Etablerat i
Göteborgs
stadens kl. 1

»Anvilliten»
inte fortjäna
Hvart ene
går till Syst
Men trots
ledes inte
vinst på all
måste han
musik o. s.
Och dett.
Ty dels kan
slant på ma
inte heller
omkring der
när den lill
verkligen till
tagit slut.

Redan hä
tiga nykte
mot kallarn
seende.
Och så en
ske än viktig
exempel på.

Det är e
intresse, att
na ha treflig
bringa en aft
För att k
nad, får han
ningar eller
Han gör s
full och inbj
Han sörjer
mor på boré
bästa musik.
na smäsaker.

Allt för tre
Men hvad
ansträngt sig
sitter ett så
en enda pers
Då är det
Där sitter i
och svär, hög
lokalen, han
och med förol
Och äfven om
så gör han d
värdigt intyre
Alla käft